

**SOSIAALITYÖNTEKIJÄN ASIANTUNTIJUUS LASTENSUOJELUN
PERHEHOIDOSSA**

Susanna Leinonen

Kandidaatin tutkielma

Sosiaalityö

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2022

TIIVISTELMÄ

Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lastensuojelun perhehoidossa

Susanna Leinonen

Kandidaatin tutkielma

Avoim yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2022

31 sivua + 1 liite

Kirjallisuuskatsaukseni tarkoitus oli selvittää, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijä on varmistamassa lapsen etua sijaishuollon perhehoidossa. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kaksinkertaistunut viimeisen vuosikymmenen aikana. Lastensuojelun perhehoito on vuonna 2012 määritelty lakisääteisesti ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi.

Tutkimuksen lähestymistapa oli kuvaileva ja erittelevä. Kirjallisuuskatsauksessa käsitelin lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta suhteessa sijoitettavaan lapseen, sijaisperheeseen ja biologisiin vanhempiin sekä linkitin näitä tutkimustuloksia lainsäädännön määritelmään lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolista ja vastuusta.

Lainsäädäntö antaa verrattain selkeät ohjeistukset sijaishuollon toteuttamiseen. Käytännössä perhehoitoa ja lapsen asioiden hoitoa toteutetaan hyvin vaihtelevasti. Kirjallisuuskatsauksessa nousi esiin epävarmuudet ja sattumanvaraisuudet perhehoitoon liittyen, esimerkiksi paikkakunta- ja asiantuntijakohtaisesti. Sijoitetun lapsen näkökulmasta nimetyllä sosiaalityöntekijällä on iso merkitys, sillä hän tekee lapsen elämää koskevat päätökset. Suurella osalla lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on näkemyksensä mukaan liian vähän aikaa tavata vastuullaan olevia lapsia. Sijaisperheissä elävillä, hyvinvoivilla lapsilla on taustalla aktiivinen ja osallistuva sosiaalityöntekijä. Tällöin myös lakisääteisen valvontatehtävän toteuttaminen on helpompaa. Biologiset vanhemmat toivoivat lastensuojelun sosiaalityöntekijältä enemmän kuulluksi tulemista ja tukemista perhehoidon ajan. Sijaisperheelle nimetty sosiaalityöntekijä on heille tärkein psykososiaalinen tuki mutta myös portti muunlaiseen tukeen: taloudellisiin, lomiin ja erilaisiin erityistuen muotoihin. Sijaisperheiden saamasta tuesta on vaihtelevia kokemuksia ja ilmi tuli usein tuen ja arvostuksen puutetta.

Sijaisperheiden saama tuki tulisi räätälöidä, painottaa tuessa sijoituksen ensimmäistä vuotta ja huomioida mahdolliset erityistarpeet. Perhehoidon pitkittäistutkimusta tarvitaan, jotta saadaan selville sijoituksen onnistumiseen vaikuttavat tekijät. Jotta sijaishuoltoa voidaan toteuttaa laadukkaasti ja aidosti lapsen edun näkökulmasta, tarvitaan lisää resursseja, jotta voidaan koota lapselle parhaiten sopivat palvelut. Esiin nousi myös tarve lastensuojelun osaamiskeskuksen perustamiselle sekä avoimelle, viralliselle lastensuojeludialogille.

asiasanat: lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuus, lapsen etu, perhehoito, sijaishuolto

Sisällys

1	JOHDANTO	4
2	SUOMALAINEN LASTENSUOJELU TURVAAMASSA LAPSEN ETUA	6
2.1	Lapsen etua ohjaava lainsäädäntö	6
2.2	Lastensuojelun avun ja työtarpeen määrä	8
2.3	Lastensuojelun työmuodot	9
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	12
3.1	Lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuuden dimensiot	12
3.2	Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde	13
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	16
4.1	Keskeisen tutkimusaineiston kuvaus	17
5	PERHEHOITO OSANA LAADUKASTA LASTENSUOJELUA.....	19
5.1	Perhehoito sijaishuollon muotona	19
5.2	Lastensuojelun sosiaalityöntekijä lapsen etua turvaamassa.....	22
5.3	Lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen osana lapsen suojelua.....	23
6	LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLON SOSIAALITYÖNTEKIJÄN TYÖNKUVA JA VASTUU.....	25
6.1	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen tukena	27
6.2	Sosiaalityöntekijä sillanrakentajana biologisiin vanhempiin.....	29
6.3	Sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen välinen yhteistyö	31
7	POHDINTA & KEHITYSEHDOTUKSET	36
	LÄHTEET	39
	LIITTEET	46

1 JOHDANTO

Perhehoito priorisoitiin lastensuojelun sijaishuollon muotona vuonna 2012, joka on merkinnyt sen volyymin ja suhteellisen osuuden kasvua (STM 2017). Suomalaisessa perhehoidossa oli vuonna 2016 7109 lasta ja nuorta. Kaikista sijoitetuista lapsista 40 % oli perhekodeissa ja 12 % oli ammatillisissa perhekodeissa. (Heino ja Säeis 2017, 15.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava, että sijaishuoltoon sijoitetut lapset saavat sellaista huolenpitoa, jota heidän etunsa ja yksilölliset tarpeet edellyttävät. Sijaishuollon tulee olla vaikuttavaa, turvallista ja lapsen oikeuksien tulee toteutua asianmukaisesti. (Saastamoinen 2016, 162.) Lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooli on kaksijakoinen, sisältäen avun ja tuen tarjoamista lapsille ja heidän perheelleen, ja toisaalta työ sisältää kontrollointia sekä rajaamista, joskus vastoin asianosaisten tahtoa. Tätä jokseenkin ambivalenttia työroolia liittyen lastensuojelun perhehoitoon lähdin kandidaatintyössäni tarkemmin tutkimaan.

Sijaisperheiksi aikoville annettavassa PRIDE-valmennuksessa korostetaan, että lapsen asioissa tehdään tiimityötä sijaisperheen ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Tarkemmin ei kuitenkaan löydy määrittelyä tämän tiimityön sisällöstä ja miten tiimin, joka hoitaa lapsen asioita, tulisi toimia. Käytännöllisesti katsoen tiimityötä toteutetaan hyvin monimuotoisesti. (Rabb 2008, 146.) Suomessa sijaishuollossa toimivien sosiaalityöntekijöiden, ammattilaisten ja sijaisvanhempien kokemuksiin liittyviä tutkimuksia on tehty melko vähän. Heillä on keskeistä kokemustietoa ja näkökulmia sijaishuollon ilmiöistä. (Eronen ja Laakso 2017, 141.)

Kandidaatintyöni lähestymistapa on tutkiva ja erittelevä. Tutkin, miten sosiaalityöntekijä on mukana lastensuojelun perhehoidossa varmistamassa lapsen etua. Kiinnostukseni lähteä tutkimaan lastensuojelun perhehoitoa nousee henkilökohtaisesta intressistä: sijaisperheenä toimiminen on ollut ajatuksissa jo vuosia. Lisäksi tehdessäni tiedonhakua aiheesta, totesin ettei aiheesta löytynyt suoraan kotimaista tutkimusta, vaikka aihetta on sivuttu monessa kontekstissa. Kirjallisuuskatsauksen aloitin määrittelemällä lastensuojelua keskeisesti ohjaavan lainsäädännön ja lastensuojelun sekä sijaishuollon perhehoidon nykytilan ja ominaispiirteet Suomessa. Teoreettisena viitekehysenä toimii Eileen Munron

näkemyks lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden dimensioista sekä Kirsi Juhilan jäsenyys asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisestä suhteesta. Käsittelem laadukasta lastensuojelutyötä lapsen edun sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia lainsäädännöllisestä näkökulmasta sekä sijoitetun lapsen, sijaisperheen ja biologisten vanhempien perspektiivistä ja tarpeista peilaamalla sitä edellä mainittuihin teoreettiseen viitekehykseen sekä lapsen etuun. Lopuksi teen koostavan pohdinnan.

2 SUOMALAINEN LASTENSUOJELU TURVAAMASSA LAPSEN ETUA

Suomalaista lastensuojelua ohjaa voimakkaasti eri lait. Käyn läpi kappaleessa 2.1 keskeisimpiä lastensuojelua ja perhehoitoa ohjaavia lakeja, jotka osaltaan määrittelevät sekä perhehoidon toteutusta sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtä lapsen edun näkökulmasta. Lastensuojelun ja perhehoitotyön viitekehystä ymmärtääkseen taustoitan kappaleessa 2.2. lastensuojelun nykytilaa Suomessa myös tilastojen valossa sekä kappaleessa 2.3 lastensuojeluprotokollan etenemistä ja sitä toimintakenttää, johon perhehoito yhtenä lastensuojelun tuki- ja työskentelymuotona asettuu.

2.1 Lapsen etua ohjaava lainsäädäntö

Lastensuojelu on yhä enenevässä määrin juridisoitunut, lastensuojeluprosessia koskeva säännöstely on tarkentunut ja lisääntynyt (Hakalehto ja Toivonen 2016, 62). Tämä edellyttää lastensuojelun sosiaalityöntekijältä hyvää juridista osaamista ja osaamisen soveltamista muuttuviin tilanteisiin. Lastensuojelulakia uudistettiin vuonna 2007, lisäksi vuonna 2014 tehtiin sosiaalihuoltolain uudistus, jonka tavoitteena on vähentää lastensuojelun tarvetta ja painottaa lasten hyvinvoinnin uhan ennaltaehkäisyä (Jaakola 2020, 20). Lastensuojelulain (417/2007) tavoitteena on lapsen kasvuympäristön turvaaminen, monipuolisesta ja tasapainoisesta kehityksestä ja erityisestä suojelusta vastaaminen (Pulkkinen 2022, 173). Silloin kun lapsen oikeudet toteutuvat, lapsi saa kasvaa ja elää turvallisissa olosuhteissa, hyvän huolenpidon alaisena (Saastamoinen 2016, 281). Lastensuojelun perustana oleva lasten oikeuksien korostaminen on voimistanut juridista ajattelu- ja argumentointikäytäntöjä lastensuojelussa. Lastensuojelun kehittyminen voidaan määrittää lainsäädännön kehittymisenä. (Pehkonen ja Väänänen-Fomin 2011, 57.)

Lapsen oikeudellinen asema turvataan YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksissa sekä perustuslaissa ja useissa tavallisen lainsäädännön säädöksissä. Lasta koskevien säännösten tehtävä on suojella lasta kaikenlaisilta hänen ympäristössään olevalta ja hänen hyvinvoinnilleen tai kasvulle vahingollisilta riskeiltä ja lujittaa hänen osallisuuttaan omissa asioissa. (Saastamoinen 2016, 1.) Lapsen oikeuksien ja edun toteutumiseksi on lastensuojelussa lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä erittäin merkittävä rooli.

Lapsen edun turvaamisesta vastuu on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. (Hakalehto ja Toivonen 2016, 33; 42; 60; 75, LSL 4 luku 24 §.) Lapsen oikeuksien sopimus ei kuitenkaan sisällä täsmällisiä ratkaisuja tai yksiselitteisiä ohjeistoja lapsen edun punnitsemiseen. Ihmisoikeuksien luonteeseen kuuluu haasteellisuus intressien tasapainottamisessa. Lapsen etua voidaankin joutua punnitsemaan suhteessa muiden asiassa merkityksellisten tahojen intresseihin. (Hakalehto-Wainio ja Nieminen 2013, 34.) Edellä mainittu tuo haastetta lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Lapsen oikeudet voidaan jakaa oikeuksiin perheessä (erityisesti suhteessa huoltajiin) ja oikeuksiin muilla yhteiskunnan osa-alueilla (Hakalehto-Wainio ja Nieminen 2013, 26).

YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa on neljä oleellista perusajatusta; syrjimättömyys, lapsen edun ottaminen huomioon, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen mielipiteiden arvostaminen. YK:n sijaishuollon päätöslauselmassa (A/RES764/142) todetaan että jokaisen lapsen ja nuoren tulee voida elää häntä tukevassa ja suojaavassa ympäristössä, jossa hänestä välitetään ja joka tukee hänen kehittymistään täyteen potentiaaliin. Sijaishuoltoon liittyvien päätösten on tuettava lapsen läheisten ihmissuhteiden säilymistä, edistettävä lapsen ja häntä hoitavien aikuisten kiintymyssuhteiden rakentumista ja jatkuvuutta ja tuettava ystävyyksien muotoutumista. Sijaishuollon toteutumisen liittyvät päätöksenteot on tehtävä tapauskohtaisesti ja tarjolla olevista sijaishuollon muodoista tulee valita kyseisen lapsen kehitystä parhaiten tukeva. YK:n sijaishuollon päätöslauselman mukaan perhehoito on ensisijainen sijaishuollon muoto pienille lapsille. Mikäli laitoshoido on lapsen edun mukaan paras vaihtoehto, sitä voidaan käyttää. Suomen lainsäädäntö on samalla kannalla YK:n säädösten kanssa. (Heino ja Säies 2017, 18.)

Lastensuojelulain 14 § 2 momentti turvaa moniammatillisen asiantuntemuksen käyttämisen lapsen asioiden hoitamisessa. Muiden ammattilaisten täytyy avustaa sosiaalityöntekijää lapsen sijaishuoltoa liittyvien asioiden valmistelussa ja kaikessa lastensuojelun toimeenpanossa sekä antaa lausuntoja, jota käytetään päätöksenteon tukena. (Saastamoinen 2016, 78–79.) Lapsella, joka kykenee muodostamaan oman mielipiteen, on oikeus mielipiteeseensä ja sen avoimeen esilletuontiin jokaisessa häneen liittyvässä asiassa (Hakalehto-Wainio ja Nieminen 2013, 39).

2.2 Lastensuojelun avun ja työtarpeen määrä

Lastensuojelun kehittämiseen liittyvä tarve nousee esiin suureen määrään lapsia, jotka tarvitsevat lastensuojelun apua. Eri mittareiden mukaan hyvinvointi yleisesti on Suomessa korkeampaa kuin koskaan aiemmin. Toisaalta on kasvanut huoli lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvoinnista sekä lapsiperheiden palveluiden kyvystä vastata avun tarpeisiin. Lastensuojelussa huoli on näkynyt pitkään ja konkretisoitunut lastensuojelupalveluiden kasvavassa tarpeessa sekä erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten ja nuorten lisääntyvästä määrästä. (Jaakola 2020, 20.)

Lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuonna 2018 yhteensä 145 880 kappaletta ja 78 875 lapsesta. Yhtä lasta kohden tuli noin 1,8 lastensuojeluilmoitusta. Tehtyjen lastensuojeluilmoitusten lukumäärä nousi 4,7 prosenttia aiemmasta vuodesta. Lastensuojeluilmoitusten on todettu kohdistuvan erityisesti 13- vuotiaisiin lapsiin. Selkeää käsitystä ei ole siitä, onko lastensuojeluilmoitusten määrän lisääntymisen takana lastensuojelutarpeen kasvu vai se, että lapsiin ja nuoriin liittyvät riskit tunnistetaan muutoinkin yhä paremmin. (Uusitalo 2019, 19.)

Lastensuojelun tarve on myös kasvanut. Sijoitettujen lasten määrä on kaksinkertaistunut vuosikymmenessä, kun on verrattu vuonna 1987 syntyneitä vuonna 1997 syntyneisiin. Vuonna 1997 Suomessa syntyneistä lapsista ja nuorista lähes 5, 7 % on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Ensimmäinen sijoitus tapahtui tyypillisesti joko ensimmäisen ikävuoden aikana tai 13–17 ikävuosien kohdalla. (Pulkkinen 2022, 175.) Vauvana tapahtuva sijoitus ennakoi usein pitkäaikaista asiakkuutta lastensuojelussa (Jaakola 2020, 27).

Vuoden 2018 aikana 18 544 lasta tai nuorta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Vuonna 2018 55 % huostaanotetuista lapsista oli sijoitettuna perheisiin, joista 13,1 % sukulaisten ja läheisten perheisiin. (Uusitalo 2019, 19–20.) Lasten sijoittaminen perhehoitoon vaihtelee paljon kunnittain ja maakunnittain, suurimmillaan se on 72 % ja pienimmillään 48 % (Heino ja Säies 2017, 15).

2.3 Lastensuojelun työmuodot

Lastensuojelu lähtee aina ongelmasta. Ongelman vakavuus ja luonne voivat olla erilaisia riippuen siitä, millaista lastensuojelun tulkintaa ja tehtävää toteutetaan. Lastensuojelu voidaan nähdä yhteiskunnallisena reaktiona, jolla säännellään lapsuutta ja perhe-elämää. Tällöin lapsuuden sosiaaliset ongelmat tekevät näkyväksi sen, mitä yhteiskunnassa pidetään riittämättömänä tai vääränä. Lastensuojelussa on esillä keskustelu ja rajanveto sen suhteen, millaiset riskit sekä ongelmat kuuluvat tavanomaiseen lapsuuteen ja perhe-elämään ja milloin niihin tulee puuttua. (Pösö 2007, 76–78.) Samaa on nostanut esille Hämäläinen (2011, 47; 57), pohtien perheinterventioiden oikeutuksen perusteluita, eli sitä, mikä oikeuttaa yhteiskunnan tunkeutumaan perheen yksityiseen alueeseen. Puuttumista on yleensä perusteltu lasten edulla. Suomessa lastensuojelu on samanaikaisesti lapsille ja heidän perheilleen kohdistettu palvelu, mutta toisaalta lastensuojelu on myös puuttumista ainutkertaiseksi sekä yksityiseksi katsottuihin vanhemmuus- ja perhesuhteisiin. Kahtiajakoisuus tulee ilmi sekä lastensuojelulaissa että arjen työssä. Lastensuojelun työntekijöiden täytyy palvella ja auttaa lapsia ja heidän vanhempiaan. Toisaalta samanaikaisesti heidän tulee arvioida, valvoa ja tarvittaessa organisoida uudelleen vanhemmuussuhteita, toisinaan vastoin asianomaisen toiveita. (Pösö 2007, 65.)

Lastensuojelun sosiaalityö voidaan jakaa viiteen eri vaiheeseen: varhaiseen tukeen, lastensuojelutarpeen kartoittamiseen, avohuollon asiakassuunnitelmaan pohjautuvaan työvaiheeseen, kriisityöhön sekä sijoituksen aikaiseen työhön ja jälkihuoltoon. Jokainen vaihe muodostaa oman kokonaisuutensa, omalla prosessilla. (Muukkonen 2008, 38.) Suunnitelmallisen työn ensimmäinen vaihe on pyrkiä asiakassuunnitelman tekoon (Muukkonen 2008, 42). Lastensuojelussa pitää olla mahdollisuus käyttää erilaisia tukitoimia ja sovittaa niitä yksilöllisiin tarpeisiin (Hämeen-Anttila 2017, 229).

Lastensuojelutyö voidaan myös ryhmitellä avohuollon tukitoimiin ja kodin ulkopuoliseen hoitoon. Lastensuojelun tuki lapselle ja perheelle tuotetaan ensisijaisesti avohuollon tukitoimenpitein (LSL 4 § 3). Mikäli lapsen hyvinvointia ei pystytä turvaamaan lievemmillä tavoilla, viranomaisilla on velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestellä hänelle sijaishuolto

(LSL 40 §). Edellytysten täytyessä huostaanotto voidaan toteuttaa myös silloin, kun lapsi tai vanhemmat vastustavat toimenpidettä (Hakalehto ja Toivonen 2016, 25).

Mikäli lapsen tai nuoren katsotaan olevan lastensuojelulain 40 § mukaisessa välittömässä vaarassa, hänelle tulee organisoida kiireisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Kiireellinen sijoitus edellyttää viranomaispäätöstä, kuten lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun, ammatillisen kelpoisuuden omaavan sosiaalityöntekijän päätöstä. Kiireelliset sijoitukset tapahtuvat usein virka-ajan ulkopuolella, jolloin päätöksen tekee päivystävä sosiaalityöntekijä. Kiireellinen sijoitus voi kestää enintään kolmekymmentä päivää, jonka aikana selvitetään lapsen huostaanoton tarve ja kartoitetaan riittäviä tukitoimia. Jos 30 päivää ei riitä, voidaan viranomaispäätöksellä kiireellistä sijoitusta jatkaa toiset 30 päivää. Tällöin päätöksen on tehnyt johtava viranhaltija tai hänen määräämä virkasuhteessa oleva työntekijä, ei kuitenkaan sama sosiaalityöntekijä, joka teki päätöksen kiireellisestä sijoituksesta. Kiireellinen sijoitus voidaan toteuttaa joko perhehoitona, lastensuojelulaitoksessa, terveydenhuollon laitoksessa tai muulla tavoin lapsen tarvitsemana hoitona. On myös mahdollista, että lapsi sijoitetaan avohuollon tukitoimena joko yksin tai yhdessä vanhempansa kanssa. Avohuollon sijoitus on rajattu, suunnitelmallinen ja lyhytkestoinen toimenpide. Avohuollon sijoituksesta päätettäessä täytyy määritellä sen tavoitteet ja arvioitava kesto. Avohuollon sijoituksen lähtökohta on lapsen ja perheen kuntoutuminen, kyseessä voi olla esimerkiksi alle kaksivuotiaan lapsen sijoittaminen avohuollon tukitoimena vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman luo vankilan perheosastolle. (LSL 40 §, THL 2020.)

Huostaanotto puolestaan on viimesijainen menettelytapa lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Huostaanotossa vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vaihtuu viranomaisille. Huostaanoton tulee tapahtua, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muissa kasvuolosuhteissa vaarantavat vakavasti lapsen terveyden tai kehityksen, tai lapsi itse omalla toiminnallaan saattaa ne vakavasti vaaraan. Lapsi voidaan huostaanottaa vain, jos avohoidon tukitoimenpiteet eivät ole riittäviä. (LSL 40 §, THL 2020.) LSL 13 § mukaan on säädetty, että virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä päättää lapsen kiireellisestä sijoituksesta ja kiireellisen sijoituksen lopettamisesta (LSL 13 §, LSL 38 § mom ja LSL 39 § mom.). Se viranhaltija, joka on tehnyt kiireellistä sijoitusta koskevan päätöksen, ei voi

päättää kiireellisen sijoituksen jatkamisesta (Hakalehto ja Toivonen 2016, 79; 81). Vaihtoehtoja sijaishuoltopaikaksi ovat sukulaissijoitus, perhehoito, ammatillinen perhekoti, lastensuojelulaitos tai koulukodit. Huostaanotto voi olla suostumukseen perustuvaa tai tahdonvastaista, jolloin johtava viranhaltija tekee asiasta hakemuksen hallinto-oikeudelle. Huostaanoton voimassaolo on toistaiseksi, mutta se on lopetettava, jos sille ei löydy enää perusteita. (THL 2020.)

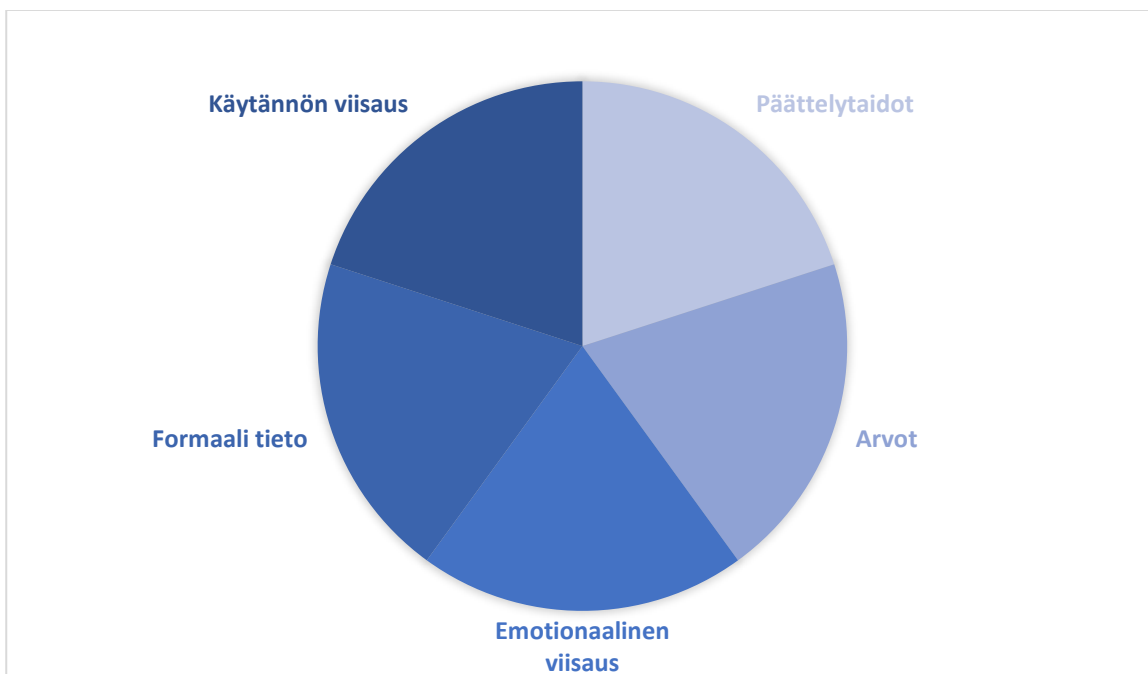
Kaiken lastensuojelun lähtökohtana on, että sen pitäisi vaikuttaa lapsen ja perheen tilanteeseen kohenevasti tai niin, ettei tilanne ainakaan heikenny lastensuojelun vuoksi. Tavoitteen vuoksi lapseen liittyvä arviointi on keskiössä, sillä arviointiin pohjautuen päätetään toimenpiteet, joiden kautta lasten tilanteeseen vaikutetaan. Jotta tuloksena olisi lapsen tilanteen paraneminen, on arvioinnin tarkkuus keskeinen vaikuttavan lastensuojelutyön perustana. Lastensuojelussa kohdattavat tilanteet ovat hyvin moninaisia ja tilanteessa vaikuttavat eri tekijöiden väliset yhteydet ja suhteet voivat olla vaikeasti hahmotettavia. Aina ei ole selvää, mikä on perheen todellinen ongelma. (Jaakola 2020, 57–58.) Myös Laitisen ja Väyrysen (2011, 174–175; 180) mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu arvottamaan sekä analysoimaan eri perheenjäsenten kertomaa tietoa ja näkemyksiä. Tämän lisäksi tulee prosessoida ja arvottaa työskentelyyn vaikuttavia menneisyyden ja nykyisyyden asioita.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Kirjallisuuskatsauksen teoreettiseksi viitekehyykseksi valikoitui brittiläisen Eileen Munron tekemä lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden luokittelu. Kirjallisuuskatsauksessani mukailin Uusitalon väitöskirjaa teorian käsittelyssä. Toisena teoreettisena viitekehyyksenä käsittelen professori Kirsi Juhilan tarkastelun sosiaalityöstä liittämisen-, kontrolli-, kumppanuus-, huolenpito- ja vuorovaikutussuhteena sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä.

3.1 Lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuuden dimensiot

Lastensuojelun sosiaalityön ammatillisessa asiantuntijuudessa viitataan usein brittiläiseen lastensuojelun tutkijaan Eileen Munroniin, joka on käsitellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta viiden eri kategorian avulla. Munron määrittelemät viisi eri luokkaa esittävät ammatillisen asiantuntijuuden aloja ja kykyjä, joita lastensuojelun asiantuntijalta edellytetään. (Uusitalo 2019, 28–29.)

Kuvio 1. Lastensuojelun sosiaalityön tietojen ja taitojen luokat asiantuntijuuden pohjana (Munro 2007, 12–14.)

Munronin mukaan sosiaalityöntekijät saavat osakseen koulutuksessa formaalia tietoa. Formaali tieto koostuu lainsäädännöstä, periaatteista, menettelytavoista, laajasta teorian tiedosta, tiedosta lapsen kehityksestä, perhedynamiikasta ja erilaisista interventioista. Käytännön viisaus nähdään arkisena psykologiana, josta on apua oman ja muiden käytöksen ymmärtämisessä. Käytännön viisaus pohjautuu yleiseen elämänkokemukseen, jota koulutus ja kokemus rikastavat. Lastensuojelutyö kokonaisuudessaan tapahtuu arvoihin liittyvässä ja eettisessä kontekstissa. Emotionaalista viisautta tarvitaan, koska työ nostaa esiin erilaisia tunteita. Näitä tunteita tulee osata käsitellä ja ymmärtää suhteessa itseensä ja toisiin. Looginen päättely ja ajattelu ovat analyyttisen ja intuitiivisen tiedon katkeamatonta kokonaisuutta, jossa käytetään hyväksi muodollista tietoa. Päätöksenteon tulee pitää sisällään harkittua riski- ja hyötyarviointia. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tarvitsee siis intuitiivista, että analyyttistä tietämistä mutta myös eksplisiittistä ja implisiittistä päättelyä. Molemmat eri tiedot täydentävät toisiaan. (Uusitalo 2019, 28–29.)

3.2 Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde

Juhilan mukaan asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliset suhteet voidaan luokitella seuraavasti: liittämisen- ja kontrollisuhteet, kumppanuussuhde, huolenpitosuhde sekä vuorovaikutukseen rakentuva suhde. Sosiaalityölle rakentavat sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteet toisistaan eroavia yhteiskunnallisia tehtäviä ja paikkoja. Liittämisen- ja kontrollisuhteessa sosiaalityöntekijän työtehtävä on liittää asiakkaita yhteiskunnan valtakulttuuriin ja tarpeen tullen kontrolloida heitä, joiden liittämisen on hankaluuksia. Syrjäytyminen on prosessi, jonka vastaprosessi on liittäminen. Liittäminen edellyttää syrjäytyneiden asiakkaiden resurssien lisääminen niin, että normaalin kansalaisen vaatimukset täyttyvät. (Juhila 2006, 50; 52.) Tällaisessa tilanteessa Juhila näkee sosiaalityön asiantuntijuuden olevan vertikaalista; asiassa, on tietäjä ja tietämisen kohde. Sosiaalityöntekijän katsotaan omaavan tietoa, jota asiakkaalla ei ole ja jonka keinoin asiakkaan tilanne voidaan jäsentää ja tehdä tarvittavat muutostoimenpiteet. Muutoksen suunta on myös sosiaalityöntekijän määriteltävissä. Syrjäytyneiden liittäminen yhteiskuntaan nähdään eettisesti vaikeiden kysymysten äärellä, sillä jos muutoksen toivottu suunta (esimerkiksi vastuullinen vanhemmuus) on selvillä, ei toimenpiteissäkään juuri ole

neuvottelun varaa. Toimenpiteisiin liittyvä asiakkaan motivaation puute tai niistä kieltäytyminen asettaa sosiaalityöntekijän jo lain puitteissa asemaan, jossa pakkokeinoja tai rangaistuksia on harkittava. Sosiaalityöntekijällä on tällöin liittäjän ja kontrolloijan rooli. (Juhila 2006, 81–84.) Asiakkaan rooli on tässä suhteessa asettua toimenpiteiden kohteiksi (Juhila 2006, 13). Tähän liittyen nousee kysymykseksi lastensuojelun toimintakentällä, miten lastensuojelu joutuu pohtimaan sitä, mikä on yhteiskunnassamme hyväksyttävää, yksityiseen perhe-elämään kuuluvaa. Tämä suhdeasetelma on varmasti se, joka aiheuttaa lastensuojelussa tendenssiä, sillä kyseessä on lapsen etu, joka voi vaatia toimenpiteitä vanhemmilta ja mikäli yhteisymmärrykseen ei päästä, voi siitä seurata vanhemmille seuraus, jonka he saattavat kokea rangaistuksena, kuten lapsen sijoittamisen perhehoitoon.

Toisena suhdetyyppinä on Juhilan mukaan kumppanuussuhde, missä asiakas sekä sosiaalityöntekijä toimivat vierekkäin; elämää, ongelmatilanteita ja muutostarpeita hahmotetaan yhdessä. Molempien roolina on toimia toisensa kumppaneina ja asiantuntijuus on vertikaalista. Kummallakaan ei oleteta olevan sellaista asiantuntijuutta, joka ohittaa toisen asianosaisen asiantuntijuuden. Horisontaalisuus on myös samalle tasolle asettumista ja toisen kuuntelemista. (Juhila 2006, 14; 107–108.) Parhaimmillaan sijaishuollossa on tällainen asetelma, on yhteinen ymmärrys lapsen asioissa, biologisten vanhempien, lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen välillä. Kumppanuus voi syntyä myös lastensuojelun sosiaalityön ja sijaisperheen kanssa. Kumppanuussuhteen syntyminen voi olla joskus olla helpompaa sijaisperheen ja sosiaalityöntekijän välillä, sillä taustalla ei ole rangaistuksena koettuja asioita, syyllisyyttä tai tunnetta epäonnistuneesta vanhemmuudesta. Kolmantena suhdetyyppinä on Juhilan mukaan huolenpitosuhde, jolloin asiakas ei pärjää tietyssä tilanteessa tai elämänvaiheessa ilman apua. Tällöin asiakkaan rooliin kuuluu avun ja tuen vastaanottaminen. Asetelma on asiakasta vähemmän velvoitetta ja sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu huolehtia, että asiakas saa tavalla tai toisella tarvitsemansa avun. (Juhila 2006, 14.) Tällainen huolenpityö vaatii taustatueksi kattavan huolenpitoa kunnioittavan ja tukevan kulttuurin tai yhteiskunnan. Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot voidaan ymmärtää tällä tavoin toimiviksi. (Juhila 2006, 155.) Huolenpitoon perustuva sosiaalityö on ristiriitainen sekä suhteessa liittävän ja kontrolloivan sosiaalityön kanssa, että kumppanuuteen perustuvan sosiaalityön kanssa, sillä niihin liittyy odotuksia tuloksista ja ihmisen vastuunottoa omasta elämästä.

Kumppanuussuhde perustuu tasavertaisuuteen, huolenpidossa toisen riippuvuus toisesta on ainakin hetkittäin suurempi. Huolenpitoon perustuvan sosiaalisuhteen sudenkuoppa on liiallinen holhoaminen. (Juhila 2006, 171.) Lastensuojelun perhesijoituksissa lapsi on aina avun ja huolenpidon tarvitsija. Sosiaalityöntekijän tulee pitää tämä keskiössä työssään, huolehtia että lapsi saa tarvitsemansa avun. Jossain määrin biologinen vanhempikin voi olla avun ja tuen tarvitsija, mutta tällöin yleensä varsinaisen huolenpityön suorittaja on joku muu viranomainen kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Neljäs suhdetyyppi on vuorovaikutukseen rakentuva, jolloin asiakkaan ja sosiaalityöntekijän roolit vaihtelevat tilanteittain ja institutionaalisissa yhteyksissä. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat voivat olla hyvin erilaisia. Roolit voivat pitää sisällään kaikkea edellä mainituista rooleista. (Juhila 2006, 14; 201.) Tällainen rooli voidaan ajatella olevan sosiaalityöntekijän suhde sekä sijaisvanhempiin, biologisiin vanhempiin ja lapseen. Yhteistyön toimivuus vaatii joustoa jokaiselta osapuolelta ja vuorovaikutuksessa rakennetaan yhteinen ymmärrys asioiden nykytilasta ja tavoitteista.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on tutkia lastensuojelun sosiaalityöntekijän perhehoidon asiantuntijuutta. Kirjallisuuskatsaus tuottaa tietoa siitä, mikä on sosiaalityöntekijän rooli käytännössä perhesijoitusta tehtäessä; rajaan ja erittelen käsittelyn lapsen, sijaisperheen ja biologisten vanhempien näkökulmaan. Päämääränä on selvittää miten sosiaalityöntekijä toteuttaa laadukasta lastensuojelua. Erityisesti minua kiinnostaa lapsen edun näkökulma sekä se, miten yhteistyötä eri tahojen välillä voi kehittää.

Tutkimustehtäväksi muotoutui: Miten sosiaalityö on mukana perhehoidossa varmistamassa lapsen etua?

Tutkielmassani kehittyi kaksi kysymystä, joihin haluan löytää vastauksen:

Tutkimuskysymys: Minkälainen on sosiaalityöntekijän rooli ja työnkuva lastensuojelun perhehoidossa?

Tutkimuskysymys: Miten sosiaalityöntekijän rooli ja työnkuva eroavat lain määrittelyissä ja konkreettisessa työssä perhehoitosijoituksiin liittyen?

Systemaattista aineistohakua olen toteuttanut erilaisissa tietokannoissa (kuten JykDok, Finna, PIKI-verkkokirjasto, Julkari) sekä suomalaisissa että kansainvälisissä artikkelitietokannoissa (kuten journal.fi). Kansainvälisiä aineistoja olen pyrkinyt tutkimaan laaja-alaisesti ja käyttämään niitä soveltuvien osien, sillä perhehoito sijaishuollon muotona omaa Suomessa erityispiirteitä, lainsäädännöstä käytännön toteutukseen. Nimenomaan perhehoitoon liittyvästä lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolista ja esimerkiksi haasteista en löytänyt kotimaista, yksittäistä koostettua tutkimusta, joten halusin tutkia ja eritellä aihetta itse. Kirjallisuuskatsaukseni keskeiset lähteet on koostettu taulukon muotoon, ja ne löytyvät liitteenä tämän kandidaatintutkielman lopusta sekä kappaleesta 4.1.

4.1 Keskeisen tutkimusaineiston kuvaus

Bardy, Marjatta. 2013. toim. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Bardy kuvaa suomalaisen lastensuojelun nykytilaa ja toimintaa laajasti. Kirjassa on tutkittua tietoa Suomen lastensuojelun todellisuudesta, jännitteistä ja hahmotelmia tulevaisuudesta. Kirjassa otetaan myös kantaa lastensuojelulain tulkintaan.

Jaakola, Anne-Mari. 2020. Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto.

Jaakolan väitöskirja tutkii lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tapaa tehdä lapsen tilanteen arviointia. Väitöskirjassa kuvataan lastensuojelun sosiaalityön professiota ja sen kehittymistä sekä Suomen lastensuojelun nykytilaa.

Juhila, Kirsi. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juhila jäsentää näkemyksiä sosiaalityön yhteiskunnallisesta tehtävästä ja paikasta. Sosiaalityötä ja asiakkuutta tarkastellaan neljänä eri suhdenvaihtoehtona; tämä jäsenitys muotoutui myös kandidaatintutkielmani toiseksi teoreettiseksi viitekehyykseksi.

Ketola, Jari 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kirjassa tarkastellaan eri asiantuntijoiden kirjoittamana onnistunutta perhesijoitusta, sijaisperheen tuen tarpeita ja lapsen ja nuoren kehityksen turvaamista useiden eri toimijoiden näkökulmista.

Uusitalo, Ilkka. 2019. TYÖSSÄ OPPIMINEN LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ – reunaehdot ja mahdollisuuksia ammatillisen asiantuntijuuden kehittymiselle. Turun Yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Väitöskirja.

Väitöskirjassa tarkastellaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta erityisesti vaativien asiakastilanteiden ja oppimisen näkökulmasta. Tutkimuksen aineistona on asiakirjoihin pohjautuvat vaativat asiakastilannekertomukset sekä temahaastattelut.

Väitöskirjassa käsitellään myös brittiläisen lastensuojelun tutkijan Eileen Munronin teoriaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatillisista dimensioista, jonka valitsin toiseksi tämän kandidaatintyön teoreettiseksi viitekehykseksi. Väitöskirjassa käsitellään myös lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatillista kehitystä sekä lastensuojelun ajankohtaisia tilastoja

5 PERHEHOITO OSANA LAADUKASTA LASTENSUOJELUA

Kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle tulee perhehoidossa tarjota turvallinen kasvuympäristö, jossa voidaan vastata hänen yksilöllisiin tarpeisiin. Kappaleessa 5.1 käsittelen perhehoitoa ja siihen liittyviä erityispiirteitä sekä lainsäädännöllistä määritelmää. Kappaleessa 5.2 käyn läpi lapsen edun toteutumista lastensuojelussa perhehoidossa sekä sosiaalityön profession ominaispiirteitä ja kappaleessa 5.3 käsittelen kiintymyssuhdeteoriaa ja lapsen oikeutta pysyviin, luotettaviin ihmissuhteisiin.

5.1 Perhehoito sijaishuollon muotona

Lainsäädännön näkökulmasta lapsen sijaishuolto merkitsee LSL 49 §:n mukaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikaismääräyksen perusteella sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestelyä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto on mahdollista toteuttaa laitoshuoltona, perhehoitona tai muilla keinoin, jota lapsen tarve edellyttää. Lapsen asemaa koskevat säännöt sijaishuollossa ja lapsen asema sekä sijaishuoltopaikan velvollisuudet ja oikeudet ovat samat, riippumatta siitä, minkälainen toteutus lapsen sijaishuollolla on. (Saastamoinen 2016, 135–136.) Sijaisperheitä ei aina ole riittävästi saatavilla. Moni lapsi joutuu elämään laitoksessa, vaikka pärjäisi hyvin perhehoidossa. Lyhytkin hyvä aika sijaisperheessä on lapselle tervehdyttävä kokemus. (Arkimies 2008, 51.) Lastensuojelun perhehoidosta tuli ensisijainen sijaishuollon muoto laitoshuoltoon nähden vuoden 2012 alussa. Tavoitteena tuolloin lakimuutoksessa oli lapsen sijaishuollon järjestäminen laitoshuoltona ainoastaan niissä tilanteissa, joissa lapsen hoivaa ja huolenpitoa ei voida muualla järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla. (Heinonen 2016, 3; Lastensuojelulaki 50 §.) Yksityisesti järjestetyssä sijaishuollossa julkinen vallankäyttö toteutuu viranomaisen toimeksiannon perusteella (Perhehoitolaki 123 §). Lapsen sijaishuollon toteuttamisessa on siis kyse julkisen hallintotehtävän toteuttamisesta (Saastamoinen 2016, 144).

Perhehoitaja-nimikkeen käyttöönotto on tapahtunut vuonna 1992 perhehoitajalain syntymisen yhteydessä. Perhehoitaja tarkoittaa yhtä tai useampaa ihmistä, usein perheen vanhempia tai puolisoja, jotka hoitavat kodissaan huostaanotettuja tai sijoitettuja lapsia ja nuoria. Perhehoidossa voi myös olla kehitysvammaisia aikuisia, mielenterveyskuntoutujia tai ikäihmisiä. Perhehoitajat sopivat toimeksiantosopimuksen yhdessä kunnan kanssa, mutta eivät yleensä ole työsuhteessa kuntaan. Ammatillinen perhekoti- nimike viittaa yleisesti sellaisiin perhekoteihin, jotka toimivat lääninhallituksen luvalla ja tekevät kuntien kanssa ostopalvelusopimuksen. Ammatilliselta perhehoitajalta edellytetään tehtävään soveltuvaa koulutusta ja riittävästi työkokemusta. Perhehoidossa voi olla yhtäaikaisesti maksimissaan neljä henkilöä hoitajan omat kouluikä nuoremmat ja muut erityistä hoitoa ja huolenpitoa vaativat henkilöt huomioiden. Mikäli perhehoitajalla on soveltuva tutkinto ja tarpeeksi kokemusta hoito- ja kasvatustehtävistä, hän voi puolison kanssa ottaa yhteensä seitsemän henkilöä hoidettavaksi. Enimmäismääristä voidaan poiketa sisarusten ollessa kyseessä tai muusta erityisestä syystä. (Ketola 2008, 18–21.)

Perhesijoitus on haastava lastensuojelun tukimuoto. Perhesijoituksen haasteet liittyvät yhteistyöhön, vaikeisiin tunteisiin ja jaksamiseen, joita hädässä olevan lapsen hoitaminen herättää jokaisessa osapuolella. (Joensuu ja Sutinen 2016, 123.) Perhehoidon lähtökohta on lapsi ja lapsen oikeus perheeseen. Se merkitsee lapselle oikeutta tärkeisiin ihmissuhteisiin, turvallisuuteen sekä jatkuvuuteen. Perhehoito on monimuotoistunut, muuttunut ja muutoksessa, mutta kaiken työn tulee palvella lapsen oikeuden päämäärää. (Heino ja Säies 2017, 4.) Perhehoito on yhteiskunnalle edullisin kodin ulkopuolisista hoitomuodoista (Ketola 2008, 22;24). Kuitenkin perheet tekevät kallisarvoista lasten auttamistyötä ja tarjoavat syntymävanhemmuutta sekä lapsen kasvua ja traumoja korvaavia kokemuksia, joita sijoitetut lapset tarvitsevat saadakseen eheämmän elämän. Lastensuojelun perhesijoituksissa vaikuttavuus syntyy henkilökohtaisella tasolla lähityössä, yhdessä tekemisen ja yhdessä kokemisen kautta. (Tervonen-Arnkil 2008, 159.) Perhehoidossa ja sijaishuollossa ylipäättään on samaan aikaan läsnä rutiinit, struktuuri ja suunnitelmallisuus sekä niiden vastavoimana hektisyys, yllätyksellisyys, tilannekohtaisuus. (Eronen ja Laakso 2017, 153.) Tällöin sijaishuolto voi tarkoittaa lapselle ja hänen perheelleen hyvin vaihtelevia kokemuksia ja lopputulemia - joka tapauksessa kyseessä on lapselle isoja muutoksia. Kaikki

kokemukset ennen sijoitusta, sijoituksen kuluessa ja sen jälkeen vaikuttavat pitkälti lapsen kokemuksiin henkilökohtaisesta arvostaan ja hyvinvoinnista. (Känkänen 2013, 265.)

Keskeinen asia perhehoidossa on yhteistyö eri tahojen kanssa. Odotuksia ja määrittämiä on sekä perhehoitajille, että viranomaisille. STM:n mukaan (2017, 20; 24) perhehoitajalle sekä hoidettavalle lapselle on nimettävä vastuutyöntekijä, jonka kanssa tehtävä toimiva yhteistyö on tuen perusta. Yhteistoiminnan ja tukemisen sujuessa myös perhehoidon arviointi ja valvonta toteutuvat tarkoituksellisesti. Vastuutyöntekijän tarjoama tuki ja ohjaus korostuvat erityisesti kriisi- ja muutostilanteissa. Vastuutyöntekijän yhteydenpito, seuranta ja tuki on tarpeellista myös sijoituksen loppumisen jälkeen.

Perhehoitoon liittyy riskejä, jota lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi muiden ammattilaisten kanssa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät tavoittelevat aina pysyvää ja onnistunutta sijoitusta, sillä sijoituksen katkeaminen on lapsen näkökulmasta hylkäämiskokemus. Sijoituksen ensimmäisen vuosi on riskialtointa ajankohta, silloin toteutuu eniten sijoitusten purkautumisia. Aiheuttajana nähdään yleisesti tuen riittämättömyys. Mikäli yhteistyö sosiaaliviranomaisen kanssa on heti aluksi tarpeeksi toimivaa ja tiivistä, sujuu se myös myöhemmin ja ongelmatilanteissa. (Arkimies 2008, 186; 189.) Esille nousee keskeinen riskitekijä: perhehoitaja on hoivan tarvitsijan kanssa ympärivuorokautisesti. Perhehoitaja elää samalla omaa, yksityistä elämäänsä ja huolehtii yhtä aikaa toisen ihmisen tarpeista, aikaan tai paikkaan katsomatta. Kaikenlaisessa hoivatyössä on kaltoinkohtelun riski. Perhesuhteisiin sijoittuvan hoivan voidaan ajatella olevan alttiimpia väärinkäytökselle. Erilaisia perhehoitoja kehitettäessä myös hallinnollista valvontajärjestelmää tulee kehittää. (Hoppania ym. 2016, 141.)

Lähtökohta perhehoidossa kuten kaikessa lastensuojelutyössä on lapsen etu ja lapsen oikeuksien toteutuminen. Lapsen edun toteutumisen turvaaminen edellyttää myös perhehoidon toimintaedellytysten vahvistamista. Lapsen oikeuksien toteutumisen tulisi olla se ohjenuora, joka ohjaa kaikkea päätöksentekoa perhehoidossa ja ylipäättään lastensuojelussa. Perhehoidossa lapsen edun toteutuminen edellyttää muun muassa lapsen ihmissuhteiden vaalimista, lapsen osallisuuden toteutumista ja koko perheen kanssa työskentelyä. (Heinonen 2016, 3.)

5.2 Lastensuojelun sosiaalityöntekijä lapsen etua turvaamassa

Lastensuojelun sosiaalityön toimintakenttää ja työskentelyä on tutkittu melko paljon, eri näkökulmista viime vuosina. Uusitalon mukaan (2019, 124) lastensuojelun sosiaalityössä tarvitaan juridista asiantuntijuutta, lapsen kasvun & kehityksen ja vanhemmuuden asiantuntijuutta sekä vuorovaikutus- ja kohtaamisasiantuntijuutta. Organisaatio, jossa lastensuojelun tehtäviä toteutetaan, vaikuttaa toimintakulttuuriin ja käytäntöihin. (Uusitalo 2019, 61;125.) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tavoittelee työssään lapsen etua ja kasvun ja kehityksen turvaamista. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että lastensuojelun määrittelyssä, toiminnassa, palveluissa ja yhteistyön rakenteissa on kuntakohtaisesti suuria vaihteluita (Bardy & Heino 2013, 26). Kirjo on suuri ja lapset ovat eriarvoisessa asemassa asuinkuntansa perustella. Laeilla on pyritty yhdenmukaistamaan kirjavia käytäntöjä ja rakentamaan struktuuria lastensuojelun prosesseihin. Heino (2013, 102) tuokin esille, että lastensuojelutyö on yhteistyötä. On melkoisen epätavallista, että sosiaalityöntekijä voisi työskennellä lapsen asiassa ainoana viranomaisena tai irrottaen lapsen yhteisöstään. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän täytyy pystyä analysoimaan laaja-alaista kokonaisuutta ja kaikkien osa-alueiden yhdistelyä. Sosiaalityöntekijän työn rooli on usein koordinoiva. Toisaalta asiakasperheellä voi olla ympärillään isohko tekijäjoukko, jonka yksi tavoite on lapsen ja hänen perheensä auttaminen. Eri työntekijöillä voi olla hyvin erilainen tapa työskennellä ja päästä tavoitteisiin. (Bardy 2013, 126.) Sosiaalityöntekijän on pidettävä langat käsissään ja koottava kaikki lasta ja perhettä koskeva tieto yhteen. Erityisen tärkeää tiedonkeruu on silloin, kun perhe on muuttanut useasti tai tiedot ovat muuten hajallaan esimerkiksi vanhempien kiellettyä tiedonkulku (Sinkkonen ja Tervonen-Arnkil 2015, 153). Sijaishuollon toimintakenttä on monimuotoinen. Siten yhteistyö julkisten ja yksityisten toimijoiden kesken on haastavaa jatkuvasti muuttuvassa toimijaverkossa (Metteri ja Hotari 2011, 82).

Lastensuojelun sijaishuollon työ on vaativaa asiantuntijatyötä. Sosiaalityöntekijät kokevat lastensuojelun sijaishuoltotyön raskaana ja vaativana, lähinnä suurista asiakasmääristä johtuen. Toinen kuormittava tekijä on työntekijöiden vaihtuvuus. (Eronen ja Laakso 2017, 147-148.) Yli puolet Matelan tutkimista henkilöistä olivat harkinneet kuluvan vuoden aikana ammatinvaihtoa, ja osa oli halukkaita siirtymään paremmin palkattuun

sosiaalityöhön (Matela 2009, 86–87;103). Työssä pysymiseen ja työstä lähtemiseen vaikutti keskeisesti organisaatiokulttuuri, palkkaus, lähijohtaminen ja työtyytyväisyyden aste. (Matela 2009, 85;104). Myös Oinonen (2016, 31) on tullut samantyyppisiin päätelmiin; lastensuojelutyö koetaan merkitykselliseksi ja motivoivaksi, mutta samalla työstä koetaan uupumusta ja kuormittuneisuutta. Paineet suomalaisessa lastensuojelussa ovat lisääntyneet, sillä pätevistä sosiaalityöntekijöistä on ajankohtaisesti toistuva puute.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käyttämä valta herättää paljon ajatuksia ja on ollut esillä julkisissa keskusteluissa. Keskustelu vaikuttaa ajoittain yksipuoliselta, sillä viranomaiset eivät voi kommentoida yksittäistapauksia. Myös odotukset lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä kohtaan ovat usein hyvin korkealla. Kesseli on tarkastellut sosiaalityöntekijöiden käyttämää julkista valtaa lastensuojelun sijaishuollossa lasten näkemysten perusteella. Tutkimuksen mukaan valta ilmenee sijaishuollossa sosiaalityöntekijöiden taholta kolmella tavalla; asiakassuunnitelmapalaverissa, jotka ovat strukturoituja, aikuisjohtoisia ja valmiiksi roolitettuja. (Kesseli 2010, 40–42.) Toiseksi lapsen elämä on tuntemattoman sosiaalityöntekijän käsissä – vaihtuvat sosiaalityöntekijät tekevät lasta koskevia päätöksiä usein häntä tapaamatta (Kesseli 2010, 44–46). Kolmantena sosiaalityöntekijä ja lastensuojelu voivat pelastaa lapsen elämän (Kesseli 2010, 47–48). Sijaishuollossa oleville vallankäytön merkitykset rakentuvat mikrotasolla kohtaamisissa sosiaalityöntekijän kanssa joko myönteisenä tai kielteisenä. Toisaalta lastensuojelun sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään suuria odotuksia myös muilta viranomaisilta. Vainisen (2011, 125) mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat muiden viranomaistahojen odottavan asiainhoitoa kontrollin näkökulmasta nopeasti, joka aiheuttaa painetta lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. He toivovat enemmän luottamusta omaan osaamiseensa ja toisaalta vastuun jakamista kontrollista muiden ammattiryhmien kanssa.

5.3 Lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen osana lapsen suojelua

Rankkoja asioita kokeneen lapsen on saatava osakseen ihmissuhde, missä hän voi rauhoittua, surra ja tulla näkyväksi (Hyytinen 2013, 261). Lastensuojelun keskeinen työ on

organisoida lapselle mahdollisuus ainakin yhden riittävän turvallisen kiintymissuhteen muodostamiseksi (Sinkkonen ja Tervonen-Arnkil 2015, 163).

Lapsen psykologisten perustarpeiden ja itsetunnon kehityksen kannalta on tärkeää, että lapsi tulee huomatuksi ja hän saa tunnustusta aikaansaannoksistaan. Pulkkinen (2022, 159) mukaan vanhemman arvo on siinä, että vanhempi antaa turvallisuudentunnetta, kuuntelee ja jakaa tunteita sekä osoittaa hyväksyntää lasta kohtaan. Kiintymyssuhdeteorian perimmäisenä ajatuksena on, että vauvalla on sisäsyntyinen kyvykkyys tavoitella sekä fyysisesti että psyykkisesti hoivaajansa huomiota. Vanhemmalla puolestaan ajatellaan olevan samanlainen kyky asettua hoivaavaan suhteeseen vauvan kanssa. (Viinikka 2015, 17;65.) Lapsi kiintyy ja kiinnittyy tähän henkilöön, vaikka hän olisi laiminlyöväkin. Kiintymyksen on todettu olevan ”esiviritetty” ja kiintymyksen turvallisuus ja turvattomuus jättävät aivoihin jälkensä. Vuorovaikutuksen ja ihmissuhteiden laatu vaikuttaa lapsen kehitykseen, hyvinvointiin ja toimintamahdollisuuksiin eri elämän osa-alueilla. (Pulkinen 2022, 45.) Kiintymyssuhteella on kaksi tehtävää: läheisyys hoivaajaan on välttämätöntä eloonjäämiselle. Toinen asia liittyy lapsen psyykkiseen kehitykseen. Lapsi tarvitsee turvallisuutta ja jatkuvuutta suhteissa sekä sitä, että joku pitää häntä ja hänen mielensä omassa mielessään kaikenkattavasti. (Viinikka 2015, 17; 65.) Näitä seikkoja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä joutuu pohtimaan arvioidessaan lapsen ja hänen biologisen perheen elämäntilannetta ja tarvetta erilaisille lastensuojelun toimenpiteille, kuten perhehoidolle.

Pulkkinen mukaan ne asiat, jotka edistävät lapsen kehitystä, lisäävät hänen hyvinvointinsa kokemusta. Kasvulle merkityksellistä on lapsen kannalta keskeiset ihmissuhteet, jotka edistävät lapsen kehitystä ja ylläpitävän elämää. Lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttaa laaja-alaisesti kunnan järjestämät palvelut, vanhempien työllisyys, toimeentulo, terveys ja muut palvelut. (Pulkinen 2022, 46–47.) Osallisuus on kokemusta joukkoon kuulumisesta, tuntemista omasta elämästä ja toimintaympäristöstä sekä sen hallittavuutta ja ennustettavuutta. Osallisuuden kokemus on yhteydessä psyykkiseen kuormittuneisuuteen ja hyvinvointiin. (Islola ja Leemann 2021.)

6 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLON SOSIAALITYÖNTEKIJÄN TYÖNKUVA JA VASTUU

Lapsen edun turvaamiseksi sijaishuollossa on lastensuojelun sosiaalityöntekijän oltava ammattitaitoinen, omata hyvät vuorovaikutustaidot ja tuntea alan juridiset säännökset. Käsittelen tässä kappaleessa ensin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työnkuvaa ja vastuuta sekä tutkimuksissa esiinnousseita kysymyksiä. Sen jälkeen käyn lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia läpi liittyen keskeisiin henkilöihin eli sijoitettuun lapseen, hänen biologisiin vanhempiinsa ja perhehoitajiin liittyen. Jokaiseen edellä mainittuun tahoon sosiaalityöntekijälle rakentuu erilainen suhde; tuon esiin niitä tekijöitä, jotka muodostavat ja ylläpitävät tuota suhdetta ja mitkä tekijät voivat nousta haasteiksi asiasta tehtyihin tutkimuksiin vedoten. Tuon esiin tässä kappaleessa myös eroavaisuutta siitä, miten lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät kokevat voivansa työtään hoitaa nykyisillä resursseilla verrattuna siihen, mikä on esimerkiksi lainsäädännöllinen näkökulma tai mitä joku muu taho toivoo tai esimerkiksi mitä julkisessa keskustelussa odotetaan lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijän tekevän.

Nykyinen lastensuojelulaki (417/2007) astui voimaan alkuvuodesta 2008. Tämänhetkisessä lastensuojelulaissa sosiaalityöntekijän tehtävät ja vastuut on määritelty entistä seikkaperäisemmin. Samanaikaisesti on korostunut vastuu lastensuojeluprosessin ohjaamisesta sekä johtamisesta. (Uusitalo 2019, 17.) Nykyään lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa lastensuojelutarpeen selvittämisestä, lapsen läheiskartoituksen tekemisestä ja asiakassuunnitelman laatimisesta, sekä hänen tulee valvoa lapsen edun täyttymistä ja lapsen asianmukaista kohtelua sijaishuollossa. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä edustaa lasta hänen puhevaltansa käytössä ja hänen on velvollisuus tavata lasta sijaishuollon aikana. (Hakalehto ja Toivonen 2016, 86.) Lasta koskevan asiakassuunnitelmaan kirjataan sijaishuollon tarkoitus ja päämäärät, sekä erityistuen järjestämistä koskevat asiat. Lisäksi suunnitelmaan on kirjattava lapsen yhteydenpito vanhempien ja muiden läheisten kanssa. (Hakalehto ja Toivonen 2016, 91.) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa, ohjaa ja tekee suunnitelmaa sekä seuraa lapsen asioita ja johtaa koko lapsen asiakasprosessia sekä koordinoi monialaiset palvelut ja tukitoimet.

Lisäksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee toimivaltavansa puitteissa lasta koskevia, valituskelpoisia hallintopäätöksiä. (Uusitalo 2019, 30–33.) Huostaanotossa lapsen sosiaalityöntekijä asettuu hänen julkiseksi huoltajaksensa. Myös sijaishuoltopaikan valvonta kuuluu sosiaalityöntekijän tehtäviin. (Kesseli 2010, 20.) Lastensuojelun asiakkuudessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on tavattava lasta riittävän tiheästi (LSL 29 §). Sosiaalityöntekijä vastaa siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle selitetään ikä- sekä kehitystasoisesti, miksi hänet on otettu huostaan ja selvitetään ne toimenpiteet, joihin hänen asioihin liittyen aiotaan ryhtyä tai on ryhdytty. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuus on pitää lapsi informoituna hänen omista asioistaan ja kertoa lapselle hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. (Saastamoinen 2016, 147–148.)

Lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä edustaa asiakasperheilleen voimakasta määrittelyvaltaa: hänellä ajatellaan olevan hyvän elämän osoitin, jota vastaan peilataan lasten jokapäiväisen elämää ja heidän saamaansa huolenpidon laatua. Työntekijän on tultava tietoiseksi epäsymmetrinen valta-asetelma ja luotava sille näkyvyyttä. Täysin tasa-arvoinen työskentely on liki mahdoton asiointi, mutta kunnioitusta osoittava molemminpuolinen yhteistyösuhde on saavutettavissa olevaa. (Korhonen 2014, 31–32.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee päätöksen sijaishuoltopaikan valinnasta. LSL 50 §:ssä on säädetty siitä, mihin seikkoihin sijaishuoltopaikan valinnassa on kiinnitettävä huomiota. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijän on varmistuttava, että sijoituspaikka vastaa parhaalla mahdollisella tavalla lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, ongelmiin ja seikkoihin, jotka ovat olleet sijoituksen perustana. (Saastamoinen 2016, 136.) Pösö ja Laakso ovat tutkineet lapsen ja sijaisperheen yhteensovittamista. Yhteensovittaminen sisältää monenlaista navigointia: päätöksentekoa lakeihin ja yleisiin ohjeistuksiin sekä periaatteisiin nojaamalla, toisaalta subjektiivista näkökulmaa lapsen ja vanhempien tahdosta. Raamitusta tuo taloudelliset ja hallinnolliset rajoitteet. Päätös joudutaan usein tekemään vaillinaisin tiedoin ja lapsen sijoittaminen voi olla kompromissi, sillä sijaisperheitä on rajoitetusti saatavilla. (Pösö ja Laakso 2016, 307–316.) Lastensuojelulain mukaan sosiaalityöntekijän on kartoitettava lapsen läheisverkosto. Huostaan otettavalle lapselle pyritään etsimään lähiverkostoista tuttu ja turvallinen

sijaisperhe. Sukulaisilla ei ole kuitenkaan minkäänlaista ensisijaista asemaa lapsen sijoituksessa. (Arkimies 2008, 116.) Täten siis sopivaa sijaisperhettä etsittäessä sosiaalityöntekijä joutuu harkitsemaan monenlaisia asioita kuten lapsen ja vanhempien tarpeet, toiveet ja oikeudet, turvallisuuteen liittyvät asiat sekä lainsäädännölliset vaatimukset (Pösö ja Laakso 2015). Myös Uljas on tutkinut lasten ja sijaisperheiden yhteensovittamista ja saanut samankaltaisia tuloksia. Sosiaalityöntekijät kokevat, ettei lasta voi aina sijoittaa hänelle parhaiten sopivaan perheeseen tai ylipäätään perheeseen, sillä perheitä ei ole aina riittävästi tarjolla. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät joutuvat tutkimuksen mukaan myös punnitsemaan tilannetta kokonaisuuden kannalta, esimerkiksi koulun ja kavereiden sijainti huomioiden. (Uljas 2018, 43–44.) Sijoituksen onnistuminen oli haastateltavien mukaan aina epävarmaa, ja lopputulos voi yllättää sekä positiivisesti että negatiivisesti (Uljas 2018, 44–45).

6.1 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen tukena

Laki määrittelee siten, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuuhenkilö koko lastensuojelun asiakkuuden ajan. Lasta koskeva päätöksenteko ei siirry lapsen siirtyessä sijaishuoltoon, vaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on lapsen vastuuhenkilö. Lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle liittyvän päätösvaltaisuus määräytyy huostaanoton tarkoituksen toteutuksen mukaisesti. Lasta koskevassa päätöksenteossa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän täytyy tavoitella yhteistoimintaa lapsen huoltajien kanssa. (Saastamoinen 2016, 146–147.) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijällä on vastuu sopiessaan lapsen tapaamisoikeudesta ja yhteydenpidosta biologiseen perheeseen sekä sukulaisiin lapsen edun mukaisesti. Yli 12-vuotiaalla lapsella on oikeus vaikuttaa asioihin itse ja häntä on kuultava. Lapsen mielipiteen selvittäminen ja huomiointi tulee aina tehdä jokaisen lapsen kohdalla, hänen ikä- ja kehitystasonsa huomioiden. (Saastamoinen 2016, 187, 190.) Kaikkien sijaishuollossa olevien lasten kohdalla on huomioitava sama päämäärä: lapsen palaaminen perheensä luokse koko sijaishuollon keston ajan. Sijaishuollon aikaisten toimenpiteiden on edistettävä ja tuettava perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen toteuttamista. (Saastamoinen 2016, 194.)

Sijaishuollossa olevat lapset ovat herkästi vahingoittuvassa asemassa elämänkokemuksensa vuoksi. He ovat alttiita kaltoinkohtelulle ja siksi erityisen suojelun tarpeessa. Sijaishuollossa olevan lapsen elämänselkkuun vaikuttavat perinpohjaisesti julkisen vallan toimijan päätökset ja valinnat, joita sosiaalityöntekijä tekee harkintavaltaansa perustuen. Eettisesti toteutettu sosiaalityö edellyttää lapsen tuntemista ja aitoa kohtaamista. (Kesseli 2010, 4.) Tämänkin vuoksi voidaan perustellusti ajatella, että sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus nimettyyn sosiaalityöntekijään, jolla on tiimensä kanssa tarpeeksi resursseja työskennellä perhehoidon osapuolten kanssa (Heino ja Säies 2017, 4). Hyvinvoivilla, sijaisperheessä elävillä lapsilla on aktiivisia ja osallistuvia sosiaalityöntekijöitä (Valkonen ja Janhunen 2016, 55). Erityisen tärkeää sosiaalityöntekijän tuki sijaisperheelle ja lapselle on silloin, mikäli lapsella on erityistarpeita (Valkonen ja Janhunen 2016, 55). Sijoitetulla lapsella tai nuorella on oikeus tavata sosiaalityöntekijäänsä kahdestaan. Sijoitetun lapsen saattaa olla mutkattomampaa keskustella asioistaan sosiaalityöntekijälle siten, ettei muita ole kuulemassa. Merkityksellistä on, että sosiaalityöntekijä haluaa edistää ennen kaikkea sijoitetun lapsen etua ja kuuntelee häntä aidosti. (Heino ja Säies 2017, 64.)

Kun sosiaalityöntekijä tuntee lapsen elämänselkkuun, hän pystyy myös ennakoimaan kehityspolkuja ja vaikuttamaan lapsen tulevaisuuteen, ymmärtämään hänen tilanteensa, kuuntelee, pitää lupauksensa, tukee ja ymmärtää epäonnistumisen hetkellä ja iloitsee myös onnistumisista (Valkonen ja Janhunen 2016, 55). Mattsonin & Vinnerljugin (2016) mukaan tarvitaan sukupolvien mittaista perspektiiviä työskennellessä sijoitettujen lasten kanssa, jossa huomioidaan sijoitettujen lasten tulevaisuus.

Säisänen (2020, 55) tekemän tutkimuksen mukaan kolme neljäsosaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä kuitenkin kokee, etteivät he ehdi tavata vastuullaan olevia sijaisperheissä eläviä lapsia tarpeeksi tiheästi. Sosiaalityöntekijät kokivat tarvitsevansa lisää aikaa ja resurssointia perhehoidon valvontaan. Keskeisimpiä valvonnan välineitä on vuorovaikutus perheen kanssa. (Säisänen 2020, 57–58.) Voidaan nähdä ristiriitaa siinä, kuinka virallisten määritysten mukaisesti lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulisi virkatyötä hoitaa ja kuinka työn hoitaminen käytännössä, nykyisillä resursseilla sosiaalityöntekijöiden itse kokemana onnistuu. Toisaalta Marjomaan ja Laakson tekemän tutkimuksen mukaan sijaisperheissä elävät lapset ja nuoret itse kokevat pääsääntöisesti

tietävänsä, mitä heidän nimetty sosiaalityöntekijänsä tekee ja miten hän vaikuttaa lasten ja nuorten elämään. Noin kaksi kolmesta arvioi suhteensa omaan sosiaalityöntekijäänsä ihan toimivaksi. (Marjomaa ja Laakso 2010, 66.) Osittain samankaltaisia tuloksia on tullut Lapsiasianvaltuutetun v.2012 julkaiseman raportin ” Suojele unelmia, vaali toivoa ” mukaan haastatellut lapset eivät olleet täysin tietoisia oikeuksista sijaishuollossa ollessaan, eivätkä he tienneet sijaishuoltopaikan velvollisuuksista. Raportissa todettiin, että sosiaalityöntekijät ovat avainroolissa näiden oikeuksien ja velvollisuuksien kertomisessa. Tutkimuksessa lapset kokivat yhteyden saamisen sosiaalityöntekijään hankalana; soittoaajat olivat koulupäivän aikana, sosiaalityöntekijät vaihtuivat usein ja sosiaalityöntekijöillä oli liian suuri työmäärä. (Saastamoinen 2016, 148-149.)

6.2 Sosiaalityöntekijä sillanrakentajana biologisiin vanhempiin

Ammattilaiset sekä vanhemmat ovat kasvatusasioissa molemmat asiantuntijoita. Asiantuntemus perustuu eri seikkoihin; ammattilaisten asiantuntemuksen taustalla on tutkinto ja työkokemus. Vanhemmat ovat kokemusasiantuntijoita omaan lapseensa liittyen. (Vidén 2007, 107.) Sosiaalityön ammattilaisen ja lapsen vanhemman välinen tilanne on lähtökohdalta hierarkkinen, mutta samalla sellainen, jossa molemmilla on oikeuksia ja velvollisuuksia. Vanhemman odotetaan ottavan neuvoja vastaan, mutta hänellä on samalla oikeus odottaa ammattilaiselta apua tilanteeseensa. Ammattilaisella puolestaan on vanhempaa laajemmat toiminnan mahdollisuudet ja päätösvalta käytössään, mutta samalla velvollisuus tukea asiakasta. (Vidén 2007, 111.)

Lapsen yhteyttä biologisiin vanhempiin pidetään yllä lakisääteisesti, jos se vain on mahdollista (Pulkkinen 2022, 289). Lasten biologiset vanhemmat yleisesti ottaen arvostivat halua ottaa heidät osalliseksi lapsen asioissa ja konsultoida heitä, vaikka heidän ymmärryksensä ongelmasta ei välttämättä ole sama, kun lastensuojelun sosiaalityöntekijällä. (Sinclair 2005, 63.) Toisaalta myös sosiaalityöntekijät kokevat, että heidän vallankäyttönsä tulee olla avointa ja selvitetty vanhemmille. Vanhemmille tulee myös selvittää sijoituspäätökset ja taata vanhemmille ymmärrys, miksi tällaiseen ratkaisuun on päädytty. (Nuutinen 2016, 82.)

Valkosen & Janhusen (2016, 41) mukaan useissa tutkimuksissa on havaittu, ettei biologisten vanhempien tarpeita ole heidän oman kokemuksen mukaan otettu riittävästi huomioon lapsen sijoittamisprosessissa. Keskeisenä asiassa on sosiaalityöntekijän rooli yhteydenpitäjänä. Tutkimuksissa nousi esiin, että mikäli yhteys biologisiin vanhempiin on katkennut, vaatii kontaktin uudelleenaktivoiminen sosiaalityöntekijältä paljon työtä. (Heino ja Säies 2017, 66.)

Myönteisen suhteen rakentaminen biologisiin vanhempiin on tärkeää lapsen etu ajatellen. Parhaiten lapsen asioita auttaa ystävällinen ja tiedonhaluinen ilmanpiiri. Nuutisen mukaan tämä edellytti biologiselta vanhemmalta kykyä ja halua jäsentää perheen tilannetta ja asettua vuorovaikutukseen sosiaalityöntekijän kanssa. Mikäli tilanne vaatii vahvempaa interventiota, kuten tahdonvastaista sijoitusta, ei vuoropuhelu välttämättä ole toteutunut. (Nuutinen 2016, 62.) Vanhemmat kokivat lastensuojelun sosiaalityön työskentelyn sijoituksen aikana vanhempien kanssa vähäiseksi, tapaamisia oli sosiaalityöntekijän kanssa lähinnä jatkosuunnitelmia sovittaessa. Vanhemman tukeminen on sijoituksen keston ajan merkityksellistä, jotta lapsen palaaminen takaisin kotiin olisi saavutettavissa (Nuutinen 2016, 76). Myös sosiaalityöntekijät itse nimesivät vanhemmuuden tuen keskeiseksi sijoituksen aikana. Sijoituksen aikana sosiaalityöntekijät kokivat roolinsa olevan enemmän biologisten vanhempien muiden sosiaalisten asioiden hoitamista. (Nuutinen 2016, 80.)

Joskus perhesuhteet tai jokin niissä oleva osa biologisessa perheessä voi olla vaikeaa, mutta suhteessa voi olla myös vahvuuksia ja voimavaroja, joita sosiaalityöntekijät eivät voi jättää huomiotta (Sinclair 2005, 34). Lapsen biologista perhettä ja esiin nousseita ongelmia pohtiessa joudutaan niitä määrittelemään sekä suhteuttamaan ympäröivään kulttuuriin ja ympäristöön. Tämä vaikuttaa myös siihen näkökulmaan, annetaanko vanhemmille rangaistus vai neuvontaa. (Ribbens ja Edwards 2011.)

Känkäsen (2013, 265) mukaan sijoituksessa vanhemmat tuntevat syyllisyydentunnetta ja sijaishuoltoa voi olla vaikea suvaita. On keskeistä tavoitella sitä, että jokainen asianosainen tuntee tulevansa kuulluiksi ja biologiset vanhemmat voivat tarkastella tarpeeksi sijoitukseen johtaneita perusteita ja sijoitukseen linkittyviä tunteita. Syntymävanhemmat toivoivat aktiivisempaa kuulluksi tulemistä ja sitä, että he saisivat enemmän lasta koskevaa tietoa perhehoidon aikana sekä jo ennen sijoitusta. Myös

psyykkistä tukea toivottiin. (Marjomaa ja Laakso 2010, 127.) Monelle biologiselle vanhemmalle voi olla vaikea hyväksyä nimenomaan perhehoitona toteutettavaa sijaishuoltoa. Useat biologiset vanhemmat pitävät laitossijoitusta toivottavampana vaihtoehtona, koska pelkoa kiintymisestä toisiin aikuisiin vanhempina ei silloin ole. (Anttila 2011, 21.) Myös Marjomaa ja Laakso (2010, 127) ovat saaneet samanlaisia tutkimustuloksia; lasten biologiset vanhemmat suhtautuvat melko kriittisesti perhehoitoon, vaikka he olivat tyytyväisiä, että lapsella on hyvä ja tasapainoinen koti. Anttilan (2011, 22) mukaan onnistuneessa sijoituksessa sijaisperheeseen useimmiten biologiset vanhemmat ovat antaneet hyväksyntänsä sijoitukseen ja tällöin lapsi on saanut luvan kiintyä sijaisperheeseen. Tässä hyväksymisprosessissa ja myönteisen kehityskulun rakentamisessa on nimetyn lastensuojelun sosiaalityöntekijän työpanos merkittävä.

6.3 Sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen välinen yhteistyö

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen välistä yhteistyötä raamittaa perhehoitolaki. Perhehoitolain (263/2015) 15 § mukaan perhehoitajalle tulee nimetä kaikkia hoidettavia kohti vastuutyöntekijä. Perhehoitajalle on varmistettava tilaisuus saada osakseen riittävästi tukea ja nähdä nimettyä työntekijäänsä. Sijaisperheiden tukimuodoista vastaa sosiaalityöntekijä. (Joensuu ja Sutinen 2016, 40–41.) Sinclair ym. (2004, 108; 115; 117) mukaan sijaisperheiden saama muodollinen tuki jakautuu viiteen osioon: sijaisperhetoimintaan valmistautumiseen, koulutukseen, sosiaalityöntekijän tukeen, palveluihin sekä taloudelliseen tukeen. Sosiaalityöntekijät tarjoavat suoraa, merkittävää tukea sijaisperheille. Lisäksi he ovat portti muunlaisiin tukimuotoihin, kuten taloudelliseen tukeen.

Toimiva yhteistyö tutkitusti suurentaa merkittävästi sijaisvanhempien jaksamista. Toisaalta on huomioitava, että tuen ja laadun määrä tulisi olla mitoitettu suhteessa sekä lapsen että sijaisperheen tarpeisiin, sijaisperheen rakenteeseen, sijaisperheen toimintakykyyn ja ulkoisiin puitteisiin. (Janhunen 2008, 137–138.) Ammattitaitoisen sosiaalityöntekijän tuki on korvaamatonta. Sijoitusvaiheessa sosiaalityöntekijän tulee tehdä suunnitelma siitä, miten perhettä tuetaan ja mahdollistaa heti alusta saakka konsultaatio. (Back-Kiaanmaa ja

Hakkarainen 2008, 142.) Edellä mainittu tukeminen kuitenkin vaatii perhehoidon rakenteiden kunnossa oloa. Sijaishuollosta vastaavien viranomaisten työn on oltava riittävän resursoitua ja työntekijöiden tulee olla ammattitaitoisia (Ketola 2008, 46).

Sijaisperheiden kokemuksia ja ajatuksia heidän saamasta tuesta on tutkittu melko paljon. Nostan tässä kappaleessa esille joitakin aiheesta tehtyjä tutkimuksia. Sijaisperheiden tukemisessa on kyse oikein mitoitetusta ja oikein kohdistetusta tuesta. Liian vähäinen tuki uuvuttaa sijaisperheen, liiallinen tuki häiritsee perhearkea ja estää perheytymistä. (Joensuu ja Sutinen 2016, 104.) Jokaisella sijoitetulla lapsella ja sijaisperheellä ei ole tarvetta samanlaisiin palveluihin; työn lähtökohdaksi tulee ottaa räätälöintimalli (Ketola 2008, 46). Samanlainen tutkimustulos oli useassa myös kansainvälisissä tutkimuksissa: Octomanin ja McLeanin mukaan (2014, 149–158) täytyy ymmärtää ja selvittää, minkälaista tukea sijaisperheet toivoivat. Tervonen-Arnkiln (2008, 160) nostaa erityisesti esiin, että perheitä on syytä tarjota tukea sijoituksen alun vuosina, jotta positiivinen kehitys alkaa. Onnistuminen voitaisiin jakaa myös yhdessä työntekijän kanssa, jotta molemmat saavat kokemuksen onnistumisesta. Vastaavia tuloksia on myös saanut Mikkelsen (2015, 68), joka tutki sijaisvanhemmaksi ryhtymisen syitä, odotuksia ja haasteita. Tutkimuksessa kävi ilmi, että ensimmäisen sijoitusvuoden tuki on tärkeää sijoituksen katkeamisen ehkäisemiselle. Alkuvaiheessa sijaisperheet kokivat hyötyvänsä sosiaalityöntekijän säännöllisestä yhteydenpidosta, koulutuksista ja vertaistuesta. Melkein jokainen sijaisvanhempi koki tutkimuksessa tuensaannin merkitykselliseksi ja joillakin oli tuesta myönteisiä kokemuksia. Osa sijaisperheistä koki kärsivänsä tuensaannin puutteesta ja tunsivat sijaisvanhemmuus olisi helpompaa, jos tukea on riittävästi. Tuki vaikuttaa osaltaan kiintymyssuhteen kehittymiseen ja sijoituksen onnistumiseen, joten siihen pitäisi panostaa riittävästi. (Mikkelsen 2015, 68.) Yli puolet tutkituista sijaisvanhemmista toivoi enemmän tukea sosiaalityöntekijöiltä. Yhteistyö koettiin myös sujuvaksi, siten että sitä kuitenkin haittasi jokin tekijä. Ulkopuolisiksi tekijöiksi mainittiin sosiaalityöntekijän kiire, hankala tavoitettavuus, ja työntekijöiden nopea vaihtuvuus. (Mikkelsen 2015, 76.) Toisaalta henkilöstön vaihtuvuus voi olla positiivista, mikäli yhteistyö ei ole edellisen työntekijän kanssa sujunut (Mikkelsen 2015, 77). Yhteistyössä esiin nousi toive säännöllisyydestä ja yhteydestä silloinkin, kun asiat ovat hyvin. Tällöin ongelmatilanteissa tuen antaminen sekä pyytäminen ovat helpompaa. (Mikkelsen 2015, 79.) Hyvä lähtökohta yhteistyölle on myös

molemminpuolinen kunnioitus. Haasteissa ja vaikeissa tilanteissa toimiva dialogi on tärkeää työntekijän ja sijaisperheen välillä. Sosiaalityöntekijän rooli on auttaa sijaisperhettä niissä asioissa, joissa he tarvitsevat apua, mutta myös hienovaraisesti nostaa esiin dialogissa asioita, joista voi olla hyötyä lapselle tai sijaisperheelle. Parhaimmillaan sosiaalityöntekijä luottaa sijaisvanhempiin ja sijaisvanhemmat luottavat sosiaalityöntekijäänsä. Yhteydenpito on luontevaa, ja osapuolien välillä vallitsee jaettu ymmärrys tilanteesta ja tavoista hoitaa asioita. Kiellettyjä aiheita ei ole, vaan kaikesta tärkeästä on voitava puhua. (Janhunen 2008, 141.) Tällöin keskeistä onkin, että sijoituksesta vastaava sosiaalityöntekijä osoittaa kiinnostusta sekä sijaisperheen asioihin ja esiin tuomiin huoliin sekä lapsen liittyviin asioihin, mutta myös biologiseen perheeseen ja esiin nouseviin mahdollisiin konflikteihin. (Tilbury 2007, 209.) Sijaisperheet voivat joutua vastaamaan samanaikaisesti lapsen tarpeisiin sekä lasten vanhempien ja sukulaisten tuen tarpeeseen (Eronen ja Laakso 2017, 153). Sijaisvanhemmat toivoivat sosiaalityöltä tukea biologisten vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja lapsen ongelmallisen käytöksen käsittelyyn (Valkonen ja Janhunen 2016, 30–31). Myös Jokiaho (2007, 29) on saanut vastaavia tuloksia; sijaisperheet tarvitsevat erityisesti ammattilaisten tukea yhteydenpidossa biologisiin vanhempiin.

Osa perheistä kokee tarvitsevansa laaja-alaista tukea ja aktiivista yhteydenpitoa. Toiset sijaisperheet etsivät ja hallinnoivat tarvitsemansa tuen mieluummin omavaraisesti. Sosiaalityöntekijän tehtävään sisältyy tuki sekä ohjaus ja tarvittavien ryhmien järjesteleminen ja perhehoitajan jaksamisen varmistaminen erilaisin tukitoimin kuten vapaiden järjestelyjen ja esimerkiksi työnohjauksien ja kouluttautumisen kautta. Myös lapsen tarvitsemat tukipalvelut kuten opetuksen, hoidon ja muut tukipalvelut tulee järjestää. Sijaisperheet saattavat sijaita eri paikkakunnalla ja oman kunnan palvelut voivat vaihdella paljonkin sijoittavat kunnan palveluista. (Heino ja Säies 2017, 14.) Sijaisperheiden tukemiseen liittyy myös riskienhallinta. Lapsen sijoitukseen liittyen riskit ja suojelevat tekijät tulisi olla asianmukaisesti pohdittuna sijoitusta edeltävästi. Pohdinta ei kuitenkaan aina toteudu, mikä puolestaan näkyy ylimääräisinä haasteina arjen työssä. (Känkänen 2013, 266.) Sijaisperheet odottivat sosiaalityöntekijöiltä kunnioitusta, säännöllistä tapaamista, tehokkuutta ja ongelmia kohdatessa lupausten pitämistä ja hyvien neuvojen antamista. Yhteistyötä toivottiin tiimimallissa, jossa huomioitaisiin sekä sijaisperhe että lapsi ja heidän mielipiteensä ja näkemyksensä tulisi kuulluksi. (Sinclair ym. 2004, 108; 115;117.) Valkonen

ja Janhunen (2016, 32–33) esittävät Marcelluksen ehdotelmat lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden toimintatavoiksi sijaisperheitä kohtaan, kuten realististen ajantasaisen tiedon tarjoamisen, mentorin nimeämisen, kuulluksi tulemista ennen sijoitusta, sijoituksen aikana ja sen jälkeen. Perheen rajoja tulisi sosiaalityön kunnioittaa ja vahvistaa perheen roolia osana tiimiä ja työskennellä aktiivisesti systeemin osana. Sosiaalityöntekijän tulisi olla hyvin tavoitettavissa, kertoa rehellisesti ja loogisesti mikä on mahdollista ja varmistaa sopimuksien ja sovittujen taloudellisten asioiden toteutuminen. Kyseessä on siis laaja-alainen psykososiaalinen tuki, mutta samalla arkipäiväistä kohtaamista sekä käytännön asioiden hoitamista ja hallinnointia.

Myös sijaisperheiden tukea tutkinut MacGreorin ym. (2016, 352) mukaan perheet tarvitsevat tarkkoja tietoja lapsesta jo ennen sijoitusta sekä oman roolinsa määrittelyä. Riski siihen, että sijaisperheet lopettavat toimintansa sijaisperheenä lisäsivät huono kontakti sosiaalityöntekijään, hänen vaikea tavoitettavuutensa tai vastaamattomuus sekä tuen puute. Samanlaisia tuloksia on myös saanut esimerkiksi Rodger ja Leschied (2006, 1129–1142), sijaisvanhempien tyytyväisyys tehtäväänsä liittyi odotuksiin tiimityöstä ja kommunikaatiosta ja siihen, että voi luottaa lastensuojelun ammattihenkilöihin. Tunnustusta ja kunnioitusta toivottiin haastavasta työstä.

Jokiahon (2007, 30) mukaan sosiaalityöntekijän antama informaatio ja arvostava palaute olivat keskeisiä tyytyväisyyttä lisääviä tekijöitä sijaisperheenä toimimisessa. Tutkimuksen mukaan myös muilta ammattilaisilta ja muilta saatu tuki olivat keskeisessä roolissa sijaisperhetoiminnassa jatkamiseksi. Tuen saamiseen sijaisperheiden kokemusten mukaan vaikutti oma aktiivisuus, sijoittajakunta sekä sijoituksesta vastaava sosiaalityöntekijä. Sijaisvanhemmat toivoivat sosiaalityöntekijöiltä voimakkaammin tukea arkeen, sillä heiltä puuttuu kollegat, jonka kanssa reflektoida jokapäiväisiä tilanteita. (Eronen ja Laakso 2017, 150.) Merkitystä oli myös reiluksi koetulla korvauksella ja asianmukaisella koulutuksella (Sinclair 2005, 107). Octoman & McLean (2014, 149–158) on myös saanut samanlaisia tutkimustuloksia, sijaisperheet tarvitsivat tukea sijoitetun lapsen haastavaan käytökseen ja traumaattisiin kokemuksiin. Sijaisperheet tarvitsevat tarkkaa, ajantasaista tietoa lapsesta ja hänen käytöksestään jo ennen sijoittamista. Usealla sijaisperheellä nousi esiin tarve saada enemmän vapaa-aikaa ja jonkinlaista lomituspalvelua (Anttila 2011, 80).

Sijaisvanhemmat kokevat saavansa täydennyskoulutusta, keskustelutukea ja terapiapalveluita melko hyvin. Eniten sijaisvanhemmat toivoisivat, mutta eivät ole saaneet vertaistoimintaa, mentoritukea tai konsultointi- ja kriisiapua hankalissa olosuhteissa. Osa vastaajista ei ole kokenut tarvinneensa mitään edellä mainittua tukea. (Marjomaa ja Laakso 2010, 80; 81.) Sijaisvanhemmat toivat ennen kaikkea esiin tarvetta kehittää perhehoidon tukea, sekä taloudellista että muuta sijoituksen aikaista tukea. Tällöin perhehoitoa voitaisiin toteuttaa kokonaisvaltaisesti alkaen rekrytoinnista ja valmennuksesta päättyen aina lapsen jälkihuoltoon. (Marjomaa ja Laakso 2010, 114.)

7 POHDINTA & KEHITYSEHDOTUKSET

Julkisessa keskustelussa yleisesti lastensuojelutyö näyttäytyy usein vääränlaisena; toimenpiteet ovat joko liian järeitä, tulevat takamatkalta tai jokin muu asia on väärin. Lastensuojelu voi ajautua herkästi puolustavaan, syytetyyn positioon. Lastensuojelussa kaikki tehtävä työ on suurennuslasin alla koska puututaan ihmisten perhe-elämän, joka on turvattu perustuslailla. Lakisääteisten vaatimusten lisäksi lastensuojelutyö vaatii sosiaalityöntekijältä erinomaisia vuorovaikutustaitoja vaativassa kohtaamistyössä sekä ymmärrystä ja herkkyyttä kuulla objektiivisesti kaikkia osapuolia. Julkisessa keskustelussa ei kuitenkaan ole esillä tarkemmin lastensuojelun työn sisällöstä, työskentelytavoista, sosiaalityön asiantuntijuudesta tai ylipäätään onnistumisista. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta jäin käsitykseen, että lastensuojelun sosiaalityön sijaishuollon onnistumisia ei ole tapana säännönmukaisesti tarkastella vaan usein siirrytään seuraavan ongelman pariin. Taustalla asiassa on useimmiten resurssien puutetta. Hiljaista tietoa tulisi enemmän saada näkyväksi ja tuoda alalle benchmarkkaus-tyylistä toimintaa, kuten Sinkkonen ja Tervonen-Arnkil (2015, 163) ehdottavat moniammatillista lastensuojelun osaamiskeskusta, jossa haastavia lastensuojelukysymyksiä voitaisiin käsitellä ja annettaisiin konsultaatiota sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöille että lasten- ja nuorisopsykiatrian ammattilaisille. Myös Kestilä ehdottaa väitöskirjassaan lastensuojeludialogia sekä lastensuojelun koulutuksen ja tutkimuksen kehittämistä osana lastensuojelussa. Kasvatusvastuu on hajonnut Kestilän mukaan eri instituutioiden väliseksi keskusteluiksi. Epävakaissa kasvuympäristössä elävien lasten kasvun tukeminen on monialaista ja merkitykseltään moninaista. (Kestilä 2016, 196.) Toisaalta myös Marjomaan ja Laakson (2010, 122) mukaan sosiaalityöntekijät kokivat, että lastensuojelun perhehoito tarvitsee myönteistä julkisuutta sekä sijaisperheiden oikeuksien ja velvollisuuksien selvittämistä.

Lapselle, joka tarvitsee pitkäaikaisen sijaisperheen, on sijaisperheen valinta hänen elämänsä keskeisempiä päätöksiä. Suomessa on lapsia, joilla on takana jo yli kaksikymmentä sijoitusta. Perusturvallisuus ja pysyvien, luottavaisten ihmissuhteiden rakentaminen on tällaisten kokemusten jälkeen pysyvästi vaarantunut. Tilanne on usein myös hankala sijaisperheen näkökulmasta, sillä he eivät tiedä palautuuko lapsi biologisille vanhemmille.

Esiin on noussut ehdotus pysyvän huostaanoton vahvistamisesta määräajan jälkeen. Määräaika työskennellään systemaattisesti ja lapsen biologiset vanhemmat ovat aikamääreestä tietoisia. (Pulkkinen 2022, 175.) Tällainen käytäntö on käytössä joissakin Euroopan maissa. Suomessa asiat ovat monella tavalla eri lailla. Biologisella vanhemmalla on oikeus lapseensa, joka voi käytännön tasolla ajaa lapsen edun ohi (Arkimies 2008, 80; 116).

Perhehoidon asema voidaan nähdä melko häilyvänä: perheet suorittavat julkista tehtävää, kuitenkin yksityisissä kodeissa. Sijaisperheiden kokemuksista on tehty viime vuosina useita tutkimuksia Suomessa. Tämän kirjallisuuskatsauksen puitteissa nousi esiin melko järjestelmällisesti sijaisperheiden tuen, kunnioituksen ja arvostuksen puute. Monet pitivät saamansa korvausta liian pienenä työmäärään ja vastuuseen nähden. Kuitenkin hyvin tyytyväisiä sijaisperheitä myös oli paljon. Toisaalta tuen tarve ja intensiteetti osoittautui tutkimuksissa hyvin vaihtelevaksi. Yhtäältä sijaisperheistä on pulaa ja perhehoito on lakisääteisesti ensisijainen sijaishuollon muoto. Kyseessä on ristiriita, jonka ratkaiseminen vaatii resursseja. Näkyväksi tuli hyvin monenlaisten sijaisperheiden tarve ja se, että oheispalveluita ja erilaisia tukitoimia olisi aidosti saatavilla, josta lastensuojelun sosiaalityöntekijä voisi koota lapselle etua parhaiten palvelevan kokonaisuuden. Tässä kirjallisuuskatsauksessa näyttäytyi, että sosiaalityöntekijät joutuivat tekemään lasta koskevat sijaishuollon ratkaisut saatavuuden ja esimerkiksi sijoittavan kunnan taloudellisen tilanteen mukaan, ja lapsen etu on vaarassa jäädä lähinnä ideaaliksi.

Nykyinen perhehoitoon sijoittaminen tai ylipäätään lastensuojelujärjestelmä ei tue lapsia ja sijaisperheitä parhaalla mahdollisella tavalla. Järjestelmässä on liikaa epävarmuuksia, työntekijöiden vaihtuvuutta jopa kohtuuttomasti ja sattumanvaraisuutta palveluprosesseissa sekä palvelujen määrässä että laadussa. Suuntaviivat ja lainsäädäntö lastensuojelun perhehoitoon ovat olemassa ja ne ovat verrattain selkeät. Kuitenkin lastensuojelun perhehoidossa ja ylipäätään sijaishuollossa on paljon paikkakunta- ja työntekijäkohtaisia eroavaisuuksia, jotka tuottavat epätasalaatuisia prosesseja. Näillä eroavaisuuksilla on merkittävät inhimilliset, taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset sekä sijoitettavan lapsen että hänen biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien elämään. Parhaimmillaan sijaisperheeseen pääseminen ja siellä varttuminen tuottaa hyvinvoivan,

pärjäävän ja onnellisen lapsen ja nuoren. Liian paljon perhehoitoon liittyen on kuitenkin sattumanvaraisuutta, määrittelemätöntä ja tilannesidonnaista. Sote-uudistus ja hyvinvointialueet tuottanevat yhdenmukaistamista enemmän.

Marjomaan ja Laakson (2010, 127) mukaan tulevaisuudessa perhehoidon tukea tarvitaan sekä sijaisvanhemmille että biologisille vanhemmille ja lapsille lisää monella eri tasolla. Tukitoimet vaativat rakenteita, toimijoita ja resursseja. Näkisin että kyseessä on ennen muuta yksilöllinen tuki, joka on räätälöity sijoitetulle lapselle, sijaisperheelle ja hänen biologisille vanhemmillensa sopivaksi. Tuen pitäisi olla sellaista, joka ei ole pääsääntöisesti omasta aktiivisuudesta kiinni. Kirjallisuuskatsausta tehdessä luin usein tutkimusta, jossa joko sijaisperheen tai sosiaalityöntekijän aktiivisuus ja innostus näytteli todella suurta roolia. Rhodes ym. (2006, 123) ehdottavat tulevaisuuden tutkimukseksi pitkittäistutkimusta jo sijaisperheeksi aikoville ja siten voisi seurata heidän matkaansa sijaisperheenä; mitkä tekijät ennustavat sitoutumista, sijoituksen onnistumista, millainen merkitys tuella on ja mikä tekevät sijaisperheet tyytyväiseksi sekä milloin sijaislapsi voi hyvin ja on turvassa. Tällaista pitkittäistutkimusta en löytänyt ainakaan suomalaisista aineistoista.

LÄHTEET

Anttila, Anna. 2011. Sijaisvanhemmuus - haasteellinen ja palkitseva kutsumustyö. Pro Gradu -tutkielma, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Arkimies, Kirsikka. 2008. Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Kirjapaja.

Back-Kiiänmaa, Raili ja Pirjo Hakkarainen. 2008. "Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet", teoksessa *Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona*, toimittaneet Ketola, Jari. Jyväskylä: PS-kustannus.

Bardy, Marjatta ja Tarja Heino. 2013. "Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin", teoksessa *Lastensuojelun ytimissä*, toimittanut Bardy, Marjatta. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Bardy, Marjatta. 2013. toim. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Eronen, Tuija ja Riitta Laakso. 2017. "Vaativat tilanteet sijaishuoltotyössä." teoksessa *Mielekäs tutkimus: Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*, toimittajat Enroos, Rosi, Mäntysaari, Mikko ja Satu Ranta-Tyrkkö. Tampere: Tampere University Press. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102925/vaativat_tilanteet_sijaishuoltotyos_sa_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hakalehto-Wainio, Suvianna ja Liisa, Nieminen. toim. 2013. Lapsioikeus Murroksessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Hakalehto, Suvianna ja Virve Toivonen. toim. 2016. Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Kauppakamari.

Heino, Tarja. 2013. "Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut", teoksessa *Lastensuojelun ytimissä*, toimittanut Bardy, Marjatta. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Heino, Tarja ja Emilia Säies. 2017. Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132434/URN_ISBN_978-952-302-857-9.pdf?sequence=1

Heinonen, Hanna. 2016. "Lukijalle", teoksessa tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. THL työpaperi 45/2016, toimittaneet Valkonen, Leena & Tarja Janhunen. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131580/URN_ISBN_978-952-302-789-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hoppania, Hanna-Kaisa. Karsio, Olli. Näre, Lena. Olakivi, Antero. Sointu, Liina. Vaittinen, Tiina ja Minna Zechner. 2016. Hoivan arvoiset- vaiva yhteiskunnan ytimessä. Tallinna: Gaudeamus.

Hyytinen, Riitta. 2013. "Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutuksessa", teoksessa *Lastensuojelun ytimissä*, toimittanut Bardy, Marjatta. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Hämeen-Anttila, Lotta. 2017. "Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut", teoksessa *Sosiaalityön käsikirja*, toimittaneet Kananoja, Aulikki. Lähteinen, Martti. & Marjamäki, Pirkko. Helsinki: Tietosanoma.

Hämäläinen, Juha. 2011. "Arvot ja etiikka sosiaalityön tehtävän toteuttamisessa -- Perheintervention oikeutus lastensuojelussa", teoksessa *Sosiaalityön arvot ja etiikka*, toimittaneet Pehkonen, Aini. ja Marja Väänänen-Fomin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jaakola, Anne-Mari. 2020. Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto.

Janhunen, Tarja. 2008. "Jotta sijoitukset kestäisivät", teoksessa *Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi*, toimittanut Ketola, Jari. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jokiaho, Henna. 2007. Elämäntapana sijaisvanhemmuus Sijaisäitien kokemuksia sijaisvanhemmuudesta ja perheen arjesta. Pro Gradu-tutkielma, Jyväskylän Yliopisto.

Juhila, Kirsi. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Kananoja, Aulikki. 2017. "Sosiaalityö ammattina", teoksessa *Sosiaalityön käsikirja*, toimittaneet Kananoja, Aulikki. Lähteinen, Martti. & Marjamäki, Pirkko. Helsinki: Tietosanoma.

Kestilä, Sointu. 2016. NUOREKSI AIKUISEKSI EPÄVAKAASSA KASVUYMPÄRISTÖSSÄ NUORTEN KOKEMUKSIA ARJESSA SELVIITYMISESTÄ JA KASVUOLOSUHTEISTA LASTENSUOJELULAPSENA. Väitöskirja, Oulun Yliopisto.

Kesseli, Merja. 2010. SOSIAALITYÖNTEKIJÄ JULKISEN VALLAN KÄYTTÄJÄNÄ SIJAISHUOLLOSSA OLLEIDEN KERTOMUKSISSA. Pro Gradu-tutkielma, Itä-Suomen Yliopisto.

Ketola, Jari. toim. 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ketola, Jari. toim. 2008. Sijoita Perheeseen Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus.

Korhonen, Pauliina. 2014. Miksi nuorten laitossijoitukset keskeytyvät? Tutkimus sijaishuoltopaikan vaihtoon liittyvistä eettisistä jännitteistä. Pro Gradu- tutkielma, Helsingin Yliopisto.

Känkänen, Päivi. 2013. "Siirtymät sijaishuollossa- hetkiä ja ikuisuuksia", teoksessa *Lastensuojelun ytimissä*, toimittanut Bardy, Marjatta. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Laitinen, Merja ja Sanna Väyrynen. 2011. "Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa", ", teoksessa *Sosiaalityön arvot ja etiikka*, toimittaneet Pehkonen, Aini ja Marja Väänänen-Fomin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lastensuojelulaki 417/2007.

MacGregor, Tracey E. 2006. "Qualitative Social Work: 'The Needs of Foster Parents: A Qualitative Study of Motivation, Support and Retention'." *Adoption & Fostering* 30, no. 4 (2006): 89.

Matela, Kari. 2009. Viihtyvät ja vaihtuvat Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä pysymiseen ja työstä lähtemiseen vaikuttavat tekijät. Lisensiaatintutkimus, Lapin Yliopisto.

Mattson, Titti ja Bo Vinnerljung. 2016. Barn i Familjehem. Luettu 18.2.2022. Saatavana: <https://www.sns.se/aktuellt/barn-i-familjehem-forslag-pa-atgarder-som-skulle-gora-skillnad-for-samhallets-mest-utsatta/>.

Marjomaa, Paula ja Milja Laakso. 2010. Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon. Helsinki: K-Print.

Mikkelsson, Kaisu-Liina. 2015. Tie sijaisvanhemmuuteen Narratiivinen tutkimus sijaisvanhemmaksi ryhtymisen syistä, odotuksista ja haasteista Pro Gradu -tutkielma, Tampereen Yliopisto.

Metteri, Anna ja Kaisa-Leena Hotari. 2011. "Eettinen kuormittuminen ja toimintaympäristö nuorten palveluissa." *teoksessa Sosiaalityön arvot ja etiikka*, toimittaneet Pehkonen, Aini. ja Marja Väänänen-Fomin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Muukkonen, Tiina. toim. 2008. Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 17, 2008. Helsinki: Yliopistopaino.

Nuutinen, Sanna. 2016. Kiireellisen sijoituksen aikaisen vanhemmuuden tukeminen. Pro Gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto.

Octoman, Olivia ja Sara McLean. 2014. "Challenging Behaviour in Foster Care: What Supports Do Foster Carers Want?" *Adoption & Fostering* 38, no. 2 (2014): 149-158. <https://dx.doi.org/10.1177/0308575914532404>.

Oinonen, Marja. 2016. Työnsä vuoksi vainotut. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vainotuksi tulemisesta ja siitä selviämisestä. Sosiaalityön lisensiaatin tutkimus, Tampereen Yliopisto.

Pehkonen, Aini ja Marja Väänänen-Fomin. toim. 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Perhehoitolaki 263/2015.

Pulkinen, Lea. 2022. Lapsen hyvinvointi alkaa kodista. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pösö, Tarja. 2007. "Lastensuojelun puuttuva tieto", teoksessa *Perhetyön tieto*, toimittaneet Vuori, Jaana ja Ritva Nätkin. Tampere: Vastapaino.

Pösö, Tarja ja Riitta Laakso. 2015. "Holistic, Expert and Centralised Models for Organising Care Placement Decisions: Findings from Finland." *Adoption & Fostering* 39, no. 2 (2015): 159-169. <https://dx.doi.org/10.1177/0308575915588724>.

Rabb, Harriet. 2008. "Mitkä ovat perhehoitajien ja sosiaalitoimen yhteistyön mahdollisuudet", teoksessa *Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona*, toimittaneet Ketola, Jari. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rodger, Susan. Anne Cummings ja Alan W. Leschied. "Who Is Caring for Our Most Vulnerable Children? The Motivation to Foster in Child Welfare." *Child Abuse & Neglect* 30, no. 10 (2006): 1129-1142. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.04.005>.

Saastamoinen, Kati. 2016. Lapsen suojeleminen viranomaisien ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Helsinki: Edita.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Perhehoitolain toimeenpanon tuki. Hyvä perhehoitotyöryhmä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:25.

Sinclair, Ian ja Tom Jeffreys. *Fostering Now: Messages from Research*. 2005. Vol. 1st American pbk. ed. Jessica Kingsley Publishers.

Sinclair, Ian. Gibbs, Ian ja Kate Wilson. 2004. *Foster carers: Why they stay and why they leave*. London: Jessica Kingsley.

Sinkkonen, Jari ja Kaisa Tervonen-Arnkil. toim. 2015. Lapsi uusissa oloissa tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.

Ribbens McCarthy, Jane ja Rosalind Edwards. 2013. Key Concepts in Family Studies." *Journal of Comparative Family Studies* 44, no. 1 (2013): 133-134. <https://dx.doi.org/10.3138/jcfs.44.1.133>.

Rhodes, Kathryn. Cox, Mary Ellen. Orme, John G ja Tanya Coakley. 2006. Foster parent's reasons for fostering and foster family utilization. *Journal of Sociology and Welfare Journal of Sociology and Social Welfare*, 33(4), 105- 126 33. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1060.2486&rep=rep1&type=pdf>

Uljas, Saara. 2018. Lapsen ja sijaisperheen yhteensovittaminen- näkemystä, taitoa ja tietoa vaativaa käsityötä. Pro Gradu-tutkielma, Turun Yliopisto.

Vidén, Sari. 2007. "Ammattilaisten neuvot vanhemmille, *teoksessa Perhetyön tieto*, toimittaneet Vuori, Jaana ja Ritva Nätkin. Tampere: Vastapaino.

Perustuslaki 731/1999.

Pösö, Tarja ja Riitta Laakso. 2016. "Matching Children and Substitute Homes: Some Theoretical and Empirical Notions." *Child & Family Social Work* 21, no. 3 (2016): 307-316. <https://dx.doi.org/10.1111/cfs.12144>.

Säisänen, Laura. 2020. Perhehoidon valvonta sijaishuollossa. Pro Gradu-tutkielma, Jyväskylän Yliopisto.

Tervonen-Arnkil, Kaisa. 2008. "Sijaisperheen intensiivinen tukeminen", teoksessa *Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi*, toimittaneet Ketola, Jari. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tilbury, Clare. 2007. "The Regulation of Out-of-home Care." *The British Journal of Social Work* 37, no. 2 (2007): 209-224. <https://dx.doi.org/10.1093/bjsw/bcl012>.

THL.2020. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Uusitalo, Ilkka. 2019. TYÖSSÄ OPPIMINEN LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ – reunaehdoja ja mahdollisuuksia ammatillisen asiantuntijuuden kehittymiselle. Väitöskirja, Turun Yliopisto.

Valkonen, Leena ja Tarja Janhunen. 2016. Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. THL työpaperi 45/2016. Luettu 12.2.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131580/URN_ISBN_978-952-302-789-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITTEET

Tekijä & vuosi	Aihe	Tutkimuserittely	olennainen osa mitä käytetty
Uusitalo, Ilkka. 2019.	TYÖSSÄ OPPIMINEN LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ -reunaehdoja ja mahdollisuuksia ammatillisen asiantuntijuuden kehittymiselle.	Turun Yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Väitöskirja	Väitöskirjassa tarkastellaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta erityisesti vaativien asiakastilanteiden ja oppimisen näkökulmasta. Tutkimuksen aineistona on asiakirjoihin pohjatuvat vaativat asiakastilannekertomukset sekä teemahaastattelut. Uusitalon on käsitellyt väitöskirjassaan brittiläisen lastensuojeluntutkijan Eileen Munronin teoriaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatillisista dimensioista, joka muodostui tämän kandidaatintyön teoreettiseksi viitekehykseksi. Väitöskirjassa käsitellään

			keskeisesti myös lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatillinen kehitystä ja lastensuojelun ajankohtaisia tilastoja.
Bardy, Marjatta. 2013. toim.	Lastensuojelun ytimissä.	Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.	Bardy kuvaa suomalaisen lastensuojelun nykytilaa ja toimintaa kattavasti. Kirjassa on tutkittua tietoa lastensuojelun todellisuudesta, jännitteistä ja hahmotelmia tulevaisuudesta. Kirjassa otetaan myös kantaa lastensuojelulain tulkintaan.
Jaakola, Anne-Mari. 2020.	Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä.	Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto.	Jaakolan väitöskirja tutkii lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tapaa tehdä lapsen tilanteen arviointia. Väitöskirjassa kuvataan lastensuojelun sosiaalityön professiota ja sen kehittymistä sekä Suomen lastensuojelun nykytilaa.
Juhila, Kirsi. 2006.	Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina.	Tampere: Vastapaino	Juhila jäsentää näkemyksiä sosiaalityön

	Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat.		yhteiskunnallisesta tehtävästä ja paikasta. Sosiaalityötä ja asiakkuutta tarkastellaan neljänä eri suhteena. Tämä jäsenitys muotoutui kandidaatintutkielmani toiseksi teoreettiseksi viitekehykseksi.
Ketola, Jari. 2008.	Menetyksistä mahdollisuuksiin perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi.	Jyväskylä: PS-kustannus.	Kirjassa tarkastellaan onnistunutta perhesijoitusta, sijaisperheen tuen tarpeita ja lapsen ja nuoren kehityksen turvaamista. Ketola ja muut asiantuntijat käsittelevät sijoitetun lapsen, sijaisperheen ja ammattilaisten näkökulmaa.
Saastamoinen, Kati. 2016.	Lapsen suojeleminen viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä.	Helsinki: Edita.	Lakimies Kati Saastamoisen teoksessa tarkastellaan lasten suojelemaan ja sijaishuoltoon liittyviä keskeisiä kysymyksiä ja juridiikkaa sekä ajankohtaista lastensuojelulakia.

Liite 1. Keskeisen tutkimusaineistojen esittely.